

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

COCHEMSKÝ MODEL JAKO MOŽNOST PŘI VYUŽITÍ
PARTICIPAČNÍHO PRÁVA DĚTÍ

Autor práce: Bc. Veronika Adamová
Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.
Studijní program: Etika v sociální práci (KS)

2022

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne:

Veronika Adamová

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za jeho vedení, podnětné rady a připomínky. Za odborné konzultace z oblasti psychologie děkuji PhDr. Jaroslavovu Hálovi. Poděkování patří též Mgr. Zdeňce Vařenkové, která se zabývá krizovou intervencí dětí, provází rodinu při rozvodových konfliktech a provádí mimosoudní vyjednávání se snahou přivést zneprátené partnery ke kompromisu. Zároveň je i členkou multidisciplinárního týmu Okresního soudu v Tachově.

Obsah

<u>Obsah</u>	4
<u>Úvod</u>	6
1 <u>Postavení dítěte v průběhu rozhodování o úpravě péče</u>	8
1.1 <u>Dítě a jeho potřeby</u>	9
1.2 <u>Konflikty rodičů</u>	10
1.3 <u>Pojem rodičovská odpovědnost</u>	11
1.4 <u>Rodičovské kompetence</u>	12
2 <u>Cochemská praxe</u>	14
2.1 <u>Pojem cochemská praxe</u>	14
2.2 <u>Historie cochemské praxe v ČR</u>	15
2.3 <u>Využití cochemské praxe</u>	16
2.4 <u>Cíle cochemské praxe</u>	17
3 <u>Participační práva dětí</u>	19
3.1 <u>Význam participace dětí</u>	19
3.2 <u>Participační práva dětí raného a předškolního věku</u>	21
3.3 <u>Participační práva dětí školního věku</u>	22
3.4 <u>Participační práva dětí v období pubescence</u>	22
3.5 <u>Praktické výstupy z participace dětí při rozpadu rodiny</u>	25
3.6 <u>Dítě v centru zájmů</u>	26
3.7 <u>Komunikace s dětmi</u>	28
3.8 <u>Participační práva v cochemské praxi</u>	29
3.9 <u>Nejlepší zájem dítěte</u>	30
3.10 <u>Snižování nejistoty dítěte</u>	32
3.11 <u>Orientuje se dítě?</u>	35
3.11.1 <u>20 proseb dítěte</u>	36
4 <u>Interdisciplinární spolupráce neboli cochemský model</u>	37
4.1 <u>Interdisciplinární spolupráce</u>	37
4.2 <u>Role OSPOD v interdisciplinární spolupráci</u>	38
4.2.1 <u>Poskytování poradenství rodičům</u>	39
4.2.2 <u>Rozhovor s oběma rodiči</u>	39
4.2.3 <u>Edukace rodičů</u>	40
4.3 <u>Opatrovnické řízení</u>	41
4.3.1 <u>Odborná pomoc</u>	43

4.3.2	Role psychologa	44
4.3.3	Soudní znalec	47
5	Intervence	49
5.1	Nekompetentní rodič	49
5.2	Syndrom odcizeného rodiče	51
	Závěr	53
	Seznam použitých zdrojů	56
	Seznam použitých zkratk	60
	Přílohy	61
	Abstrakt	65
	ABSTRACT	66

Úvod

„Všechny podoby rodiny jsou sice možné, ale ne všechny jsou stejně užitečné.“
(prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.)

Na to, jak být dobrým rodičem, nám nikdo v životě stoprocentní návod nedá. Náš způsob prožití dětství má zásadní vliv na to, jaký bude další celý život. Dítě potřebuje nejvíce jistotu ve vztazích ke svým lidem.¹

Podnět pro výběr tématu této diplomové práce pramení z mé tehdejší působnosti na odboru Orgánu sociálně-právní ochraně dětí. Tematika cochemské praxe a vše s ní spojené je mi velice blízká. Dalo by se říct, že jsem stála u *zrodu* zavádění interdisciplinární spolupráce do praxe v tachovském regionu v roce 2017. V tomto období jsem absolvovala přednášky a besedy s kapacitami v tomto oboru, jakými jsou Mgr. Vladimír Polák, prof. PhDr. Radek Ptáček, Ph.D., MBA, Mgr. Terezie Pémová, Dipl.-Übers. Markéta Nováková aj. Tito odborníci se podíleli na etablování cochemského modelu právě ve zmiňovaném regionu. Bylo úžasné vidět vznikat tým, který spojovala hlavní myšlenka – pomáhat rodinám a převážně dětem, necítit se nejistě, bezmocně a snažit se stabilizovat situaci, ve které se momentálně nacházejí. Náš tým se několikrát setkal na půdě Justiční akademie v Kroměříži také s jinými týmy, které se, postupně v průběhu let, přidávaly do nově vznikajícího systému řízení opatrovnických sporů. Předávali jsme si své poznatky a vedli diskuze nad složitějšími případy. Ať se jednalo o pracovníky OSPOD, členy pomáhajících profesí, psychology či soudce – všichni byli na *jedné lodi*.

Na OSPOD jsem vykonávala funkci kolizního opatrovníka a v praxi jsem se setkala s nespočet klienty a jejich různými životními strastmi. Snažila jsem se vést schůzky rodičů, kteří se nacházeli v rodičovském konfliktu, za pomoci mediačních technik. Příprava na tyto schůzky, včetně samotného průběhu, byla velice vyčerpávající. Pohovory byly náročné jak na čas, tak i na energii, kterou jsem k problematickým a vyhroceným sporům potřebovala. Společně jsme překonávali různé komunikační bariéry. Zažila jsem případy dětí, jejichž rodiče se snažili být rozumní právě kvůli jejich dětem samotným a uzavírali bez problémů dohody o uspořádání dětí po rozpadu rodiny. Pochopili, že společně musí komunikovat, domlouvat se a zároveň respektovat jeden druhého. Současně byl vyzdvižen fakt, že rozvodem či rozchodem se jejich cesta nerozděluje. Naopak. Nadále musí zachovat společný kontakt minimálně do doby, po kterou je jejich dítě/děti bude/budou potřebovat. Zažila jsem i rodiče, kteří nepochopili, jak vážně mohou dětem svým chováním ublížit. Pouhé uzavření prozatímní dohody se jejich situace nevyřešila. Za několik let jsme se bohužel opětovně setkávali ve fázi počínajícího se projevování výrazných výchovných nebo jiných problémů u jejich dětí.

Výše uvedené aspekty mne vedly k sepsání diplomové práce zaměřující se převážně na *vyslyšení hlasu dětí* neboli využití jejich participačních práv při rozpadu rodiny přinášející s sebou, ve větší či menší míře, konflikt rodičů.

Cílem diplomové práce je seznámit s postavením dětí, které se nacházejí v rodičovském konfliktu, včetně vymezení pojmů, jakými jsou rodičovská odpovědnost a rodičovské kompetence. Představit možnosti participace z hlediska

¹ Srov. MATĚJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, s. 9.

opatrovnického řízení společně s právními normami, z nichž participace vycházejí. Právě v cochemské praxi je participace dítěte naprostou samozřejmostí a dítě by mělo být o všem, co se ho týká, s přihlédnutím k věku i rozumovým schopnostem. Cochemský model k uplatnění participace dětí výrazně napomáhá. Dítě se může nacházet v centru zájmů rodičů a je velice důležité eliminovat jeho pocity nejistoty. Zároveň se musí v celé situaci orientovat. Pro děti je také velice významná komunikace, a to hlavně s rodiči. Ostatní instituce mohou rodičům pomoc ukázat správný směr v komunikaci, či svým způsobem rodičovskou komunikaci suplovat. Diplomová práce je obohacena o příběhy z mé praxe sociálního pracovníka na OSPOD Stříbro, zachycující rozdílnosti jednotlivých případů a možných odchylek participace. Příběhy jsou doplněny o pohled spolupracující psychologky Mgr. Zdeňky Vařenkové, která je zároveň členkou interdisciplinárního týmu Okresního soudu v Tachově. Má bohaté zkušenosti v intervenčním vyjednávání s rodiči a terapeutickým ošetřením celé rodiny. Převážně se věnuje participaci dětí v rodičovském konfliktu. Údaje v jednotlivých příbězích byly anonymizovány.

Diplomová práce je koncipována do pěti kapitol, společně s úvodem a závěrem. První kapitola popíše postavení dítěte v průběhu rozhodování o úpravě péče, společně s vymezením pojmů, jakými jsou rodičovská odpovědnost a rodičovské kompetence. Cochemská praxe, její využití, principy a cíle jsou popsány v kapitole druhé. Ve třetí je pojednáno o participačních právech dětí a možných odchylkách participace v různém věku dětí, kdy jsou děti ve střetu zájmů. Dále jaké jsou nejlepší zájmy dětí a způsoby snižování nejistoty dítěte. Ve čtvrté se popisuje interdisciplinární spolupráce v cochemské praxi, jejíž principy jsou postaveny na participaci dětí a současné edukaci rodičů. Pátá kapitola se zabývá intervencí a z toho možné vyústění syndromu odcizeného rodiče.

Tato práce je zpracována za pomoci dostupné odborné literatury. A to převážně publikace Matějčka – Co děti nejvíce potřebují, Rodiče a děti. Brzobohatého a kol. – Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Rudolpha – Ty jsi moje dítě. Novákové – Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu. Ptáčka a Pémové – Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Sdílené rodičovství. Šínové, Westphalové, Králíčkové a kol. – Rodičovská odpovědnost. V práci se také objeví internetové zdroje různých organizací. Též jsou použité odborné informace získané od psychologky Mgr. Zdeňky Vařenkové a vlastní poznatky z OSPOD Městského úřadu ve Stříbře.

1 Postavení dítěte v průběhu rozhodování o úpravě péče

Pouze rodiče mají odpovědnost za dítě, rozhodují o všem, co s jeho životem souvisí. Jak bude jejich dítě žít, s kým se bude stýkat a trávit volný čas – o tom nemůže rozhodovat cizí člověk. A tento fakt je také součástí rodičovské odpovědnosti.²

Jak celou situaci dítě, kdy se jeho rodiče rozcházejí, vnímá? Dítě má právo vyjádřit svůj názor, což je koneckonců uvedeno i v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Musíme ovšem rozlišovat názor na situaci (konkrétní pocity dítěte) od názoru na řešení situace.³

Názory, přání a představy dítěte, související s rozpadem rodiny, by měli rodiče zohledňovat a respektovat. Společně by si měli vyjasnit, jakým způsobem bude péče o dítě v budoucnu probíhat. Kdo bude zajišťovat výživu a zdali bude dítě v péči převážně jednoho z rodičů (**rezidentní rodič**) a jakým způsobem bude realizován pravidelný styk s druhým rodičem (**nerezidentní rodič**). Na těchto otázkách by se měli rodiče dohodnout. Takto vytvořená dohoda nepodléhá schválení soudu, a to v případě, že rodiče nebyli oddáni – zachovává se tím princip autonomie rodiny. Pokud nejsou ohroženy zájmy dítěte, stát by do toho, jak rodina funguje, neměl zasahovat. Pokud rodiče uzavřeli manželství a po svém rozchodu je pravděpodobné, že dojde k rozvodu manželství, taková dohoda soudem schválená být musí a podléhá soudní vykonatelnosti.⁴

Factory, které by neměly v této situaci být opomíjeny a měly by být zásadními měřítky, jsou **přání a představy dítěte** o tom, jak často a v jaké míře by chtělo trávit čas s nerezidentním rodičem. Pokud opomineme situace, kdy se za soužití kompletní rodiny projevovaly v chování nerezidentního rodiče patologické rysy, jakými jsou např. alkoholismus, násilné sklony, nebo despotické chování, a dítě by se ze své vůle odmítalo vídat s nerezidentním rodičem úplně, nebo zcela minimálně.⁵

„Dítě má právo svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se ho dotýkají. Dítě musí být vždy zahrnuto do řešení, která se ho týkají. Názor dítěte musí být zjišťován a respektován. Toto právo se týká i dětí se zdravotním znevýhodněním či jinými specifickými potřebami. Při realizaci tohoto práva je dětem poskytována cílená podpora. Je doporučeno zavedení komplexní právní úpravy práva dítěte být slyšeno, jež by platila pro soudy, správní orgány, instituce, školy, ústavní zařízení, služby a rodiny v záležitostech týkajících se dětí a zaručovala právo odvolání proti takovým rozhodnutím; posílit osvětové a vzdělávací programy pro realizaci těchto zásad, aby se změnilo tradiční vnímání dětí jako objektů a nikoli subjektů práv; vytvořit systémy zohledňujících názory dítěte v politických diskusích a rozhodnutích, která se jich týkají.“⁶

²Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s.86 [online].

³Srov. tamtéž, s. 86 [online].

⁴Srov. ROGALEWICZOVÁ, R., *Vymezení základního rámce dohod rodičů o styku s dítětem* [online].

⁵Srov. tamtéž [online].

⁶MPSV, *Právo na dětství: Národní strategie péče o ohrožené děti*, s. 9 [online].

1.1 Dítě a jeho potřeby

Následující podkapitoly se věnují potřebám dítěte, co pro dítě znamenají konflikty rodičů a jakým způsobem mohou rodiče své děti ubezpečovat o vztahu k nim. Také popisující rozdíly mezi rodičovskou odpovědností a rodičovskými kompetencemi včetně jejich interferencí.

Děti ze všeho nejvíce potřebují jistotu ve vztazích ke svým lidem. Příroda nám zajistila vztahovost. S někým být, k někomu patřit. Aby „dětské mládě“, které je bezmocné, přežilo, musí mít svoje lidi, kteří mu poskytnou ochranou pomocí. K poskytování takové pomoci je důležitá hluboce založená psychická potřeba. Jinak by mechanismus vztahu nefungoval. Za zázračný lidský mechanismus, který vzájemně uspokojuje psychické potřeby a považujeme jej za základní lidský vztah, je **lidská láska**. Takový mechanismus dokáže být podivuhodně mnohotvarý, obdivuhodný, schopen vývoje, kultivace, pěstování a vzdělávání. Jako základní a zásadní otázky v lidském životě jsou otázky jistoty a nejistoty, úzkosti a obrany proti ní.⁷

„Dítě vstupuje do lidského světa – a je pro tento lidský svět základně vybaveno. Je vybaveno pro lidský vztah!“⁸

Pro dítě je rozhodující psychologické rodičovství, které je založené na vnitřním, psychickém, citovém přijetí dítěte. A ne pouze jen na biologickém rodičovství. Biologické rodičovství není nezbytnou podmínkou, avšak činí cestu psychologickému rodičovství snadnější. Stane se, že biologické rodičovství v psychologické nevyústí a vlastní rodiče dítě opustí, protože jej nechtějí a nedovedou jej přijmout. Následně nastoupí náhradní ne-biologičtí rodiče, jejichž psychický rodičovský potenciál je však nedotčen a stávají se tedy rodiči adoptivními, pěstouny, matkami v dětských vesničkách atd. Dle potvrzených výzkumů se stávají pravými a plnohodnotnými rodiči. Dokáží poskytovat pocit jistoty a bezpečí sami v sobě a ve vztahu k dítěti. Za své rodiče dítě přijímá tehdy, když se chovají **mateřsky a otcovsky**.⁹

Vzhledem k výše uvedenému můžeme s jistotou říct, že dítě potřebuje dospělé vychovatele, kteří k němu mají vřelý vztah. Mezi životně důležité potřeby patří.¹⁰

1. Potřeba stimulace – vede živý organismus k činnosti. Náš nervový organismus musí být zásoben kvalitními a proměnlivými podněty z okolí, a to v dostatečném množství.
2. Potřeba učení – nestačí pouhé hromadění podnětů bez jistého řádu a smyslu, důležitou složkou je nabývání zkušeností.
3. Potřeba bezpečí a jistoty – a to především citovými vztahy. Pokud máme kolem sebe někoho, kdo nás má rád a na koho se můžeme spoléhat, potom se cítíme nejbezpečněji. Takový pocit v nás vyvolávají především naši rodiče.
4. Potřeba společenského uznání, společenské hodnoty, společenského uplatnění – důležité především s uvědoměním si vlastní ceny

⁷ Srov. MATEJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, s. 9–11.

⁸ Tamtéž, s. 11.

⁹ Srov. tamtéž, s. 15–16.

¹⁰ Srov. tamtéž s. 21.

a sebevědomím v pravém slova smyslu. Rodičovská odpovědnost a povinnosti významnou pomocí nám samým zvyšují naši hodnotu.

5. Potřeba otevřené budoucnosti – aby člověk mohl plodně žít a pracovat, potřebuje před sebou nějaký výhled do budoucna. V případě výchovy dětí se jedná o tvořivou práci, která je každému přístupná a dalece přesahuje náš osobní život. Vztahy k dětem dále ožívají ve vztazích k vnoučatům.¹¹

1.2 Konflikty rodičů

„Přejeme osamělým matkám, a ještě ve větší míře osamělým otcům a jejich dětem, aby osamělost byla jen přechodným úsekem jejich života.“¹²

Pokud se rodiče rozhodnou jeden druhého opustit, v meziobdobí mezi nimi často dochází k opakovaným konfliktům. I pokud zrovna konflikty nejsou na denním pořádku, v rodině panuje „dusno“, které děti vnímají. Ztrácejí jistotu ve svých vztazích.¹³

Dle zkušeností Vařenkové nezáleží, zda se jedná o malé nebo již dospívající dítě, ale pokud rodiče své dítě vtáhnou do jejich problémů spojených s rozchodem, takovým konfliktem mezi rodiči budou trpět všechny děti. Následně zažívají emocionální trauma, které může do budoucna napáchat hodně škod. Znesváření rodiče mohou pro své dítě sotva udržet bezpečné prostředí, které je nezbytné pro jeho další zdárný vývoj a zdravý vývoj osobnosti. Mohou rodiče v takové situaci ochránit své děti před následnými traumaty? Pokud spolu dokáží, i přes všechny problémy, komunikovat s respektem a vzájemnou úctou, mohou negativní dopady na děti výrazně eliminovat.¹⁴

„Rodiče zažívají pocit, že selhávají, bojí se, že mluvením o neshodě dítěti ublíží a nejsou si často jistí, co se mezi nimi a partnerem děje. Rodiče o blížícím se rozchodu neumí mluvit a mezi nimi a dětmi vzniká napětí, které může ohrožovat jejich vztah. Děti velmi dobře cítí změnu atmosféry, vytváří si svoje teorie, na které se nemohou dotazovat a se svým trápením jsou samy. Zažívají intenzivní strach o svou rodinu, který je zdánlivě bezdůvodný, protože rodiče konflikt popírají. Roste tak rozsah nevyslovené zkušenosti, kterou dítě nemůže sdílet s rodiči.“¹⁵

Určitě je vhodnější variantou na vztahu pracovat než se hned rozejít. Ale někdy je přesto schůdnější variantou pro děti rozhodnutí ukončit vztah. Rozvodem či rozchodem je samozřejmě zatížena celá rodina, jelikož všichni ztrácí své jistoty. Dostaví se pocity, jakými jsou smutek či agrese, úzkost, plačtivost aj. Pokud se podaří rodičům udržet projevy své emoční zátěže a dokáží budovat i po rozchodu dobrý porozchodový rodičovský vztah, i dětem se dokáže navrátit ztracená stabilita.¹⁶

¹¹ Srov. MATĚJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, s. 21–23.

¹² MATĚJČEK, Z., *Rodiče a děti*, s. 14.

¹³ Srov. ŠAŠKOVÁ, H., TICHÁ, K., *Děti zvládnou rozvod jenom tak dobře, jak ho zvládnou rodiče* [online].

¹⁴ Srov. *Rozhovor s Mgr. Zdeňkou Vařenkovou*.

¹⁵ ŠAŠKOVÁ, H., TICHÁ, K., *Děti zvládnou rozvod jenom tak dobře, jak ho zvládnou rodiče* [online].

¹⁶ Srov. *tamtéž* [online].

V případě rozhodnutí rodičů opravdu ukončit vztah je zapotřebí rychlého jednání ve smyslu edukace rodičů, jak dále postupovat v zásadních otázkách týkající se jejich dětí. A to z důvodu zamezení vyhocení sporu rodičů. Jedná se o tzv. *vstup třetí strany do sporu* a její působení by se mělo řídit následujícími principy:¹⁷

- Ubezpečení rodičů, že jsou pro dítě oba důležití a nemusí se tak bát, že by o své dítě přišli.
- Důležitý je hlavně zájem dítěte, musí jej zohlednit a orientovat se na perspektivu dítěte (uvědomění si dopadu rozvodu/rozchodu na dítě, jak se dítě cítí, co si přeje a potřebuje).
- Rodiče se musí primárně přizpůsobit potřebám dítěte. Rozbíjejí mu rodinu a jsou povinni mu zajistit co nejmenší ztráty. Oni jsou v první řadě nositeli povinností a děti jsou nositeli práva. Mělo by dojít k odklonu od *já jako rodič chci, já mám právo* k tomu – *moje dítě potřebuje, moje dítě má právo na oba rodiče* a dětství bez toho, aby bylo zatěžováno partnerským/rodičovským konfliktem¹⁸.

1.3 Pojem rodičovská odpovědnost

Rodičovské odpovědnosti se nelze vzdát. Zbavit, nebo omezit rodiče v jeho odpovědnosti může pouze soud. Hlavním principem rodičovské odpovědnosti je především blaho dítěte a znamená povinnost pečovat o dítě v jeho nejlepším zájmu.¹⁹

Protože dítě není osobou, která by se o sebe dokázala plnohodnotně postarat, zákon tuto povinnost stanovuje jeho rodičům. Vztahy mezi dětmi a rodiči jsou vztahy stálé a právem chráněné.²⁰

Kompetence zahrnuté do rodičovské odpovědnosti jsou definovány v občanském zákoníku. Jedná se o souhrn práv a povinností. Mnohdy se stává, že se rodiče, kteří se rozcházejí a jsou spolu v konfliktu, domnívají, že mají větší nárok na dítě než druhý rodič. Nicméně, jak uvádí občanský zákoník: „...rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven. Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte. Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě. Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit. Názoru dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu...“²¹

Rodič se stává rodičovsky odpovědným narozením dítěte a tyto práva zanikají dnem nabytí plnoletosti.²² Není podstatné, zda spolu rodiče dítěte žijí či jsou

¹⁷ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 9.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 9.

¹⁹ Srov. ŠÍNOVÁ, R., WESTHAPLOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol., *Rodičovská odpovědnost*, s. 38.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 19.

²¹ Občanský zákoník (dále jen OZ), § 865, §875, §876.

²² Srov. OZ, §856.

manželi. Mezi podstatné faktory patří zajištění ochrany dítěte a zajištění výchovy, vzdělání a péče. Proto se, z hlediska rodičovské odpovědnosti, upřednostňuje dohoda rodičů.²³

1.4 Rodičovské kompetence

Rodiče a jejich výchova hrají v našem životě významnou roli. To, že mají rodiče určitá práva a povinnosti vůči dítěti je jedna věc. Významnou složkou jsou také rodičovské kompetence. Ne každý rodič je dostatečně kompetentní ve vztahu k dítěti, a to z hlediska nevhodného přístupu k výchově. Věnujeme se svým dětem řádně? Pomáháme jim s přípravou do školy aj.?²⁴

Jak uvádí Matějček „...aby rodiče mohli o dítě s láskou pečovat, musí i na dítěti být něco, co uspokojuje jejich hluboké životní potřeby. A tyto potřeby tu musí být dokonce dříve, než se narodí, protože jinak bychom se na jeho příchod tolik netěšili a nečekali s takovým rozechvěním první známky jeho života...“²⁵

Za rodičovské kompetence můžeme považovat takové soubory vlastností, dovedností a schopností, kterými ovlivňuje rodič své dítě při výchově a tím tak ovlivňuje jeho vývoj. Mezi tyto vlastnosti bychom mohli zařadit trpělivost, osobní zralost a připravenost plnit roli rodiče. Svým dětem bychom měli citlivě naslouchat, budovat pevné hranice, zajišťovat bezpečné a stabilní rodinné zázemí a celkově pomáhat rozvíjet jejich biologické a emoční potřeby, stejně jako psychomotorický vývoj.²⁶

Okolnosti, které se interferují s výchovnými kompetencemi rodiče, při zohlednění těchto skutečností:²⁷

- možnost výchovy vlastního dítěte není vázána na specifické osobnostní vlastnosti,
- většina rodičů před rozvodem nebo obecně rozpadem rodiny vykonává dobře veškeré rodičovské povinnosti a obvykle o nich není pochyb,
- není proto důvodné posuzovat a popisovat osobnostní vlastnosti rodičů, jestliže o nich nejsou konkrétní pochyby,
- psychodiagnostické metody lze použít pouze za účelem vyloučení duševních poruch nebo specifické osobnosti patologie,
- výchovné kompetence se týkají především specifických dovedností a odpovědností, které dle odborné literatury nemají žádnou souvislost s konkrétními osobnostními vlastnostmi,
- dítě potřebuje zažívat rodiče takového, jaký je, nikoliv pouze takového, kterého psycholog sezná vhodným,
- výchovné kompetence je nutné posuzovat především na základě dosavadní historie a v kontextu konkrétního modelu rodičovských kompetencí (viz např. Cox, Bentovim, 2000),

²³ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol., *Rodinné právo*, s. 186–187.

²⁴ Srov. *Rozhovor s Mgr. Zdeňkou Vařenkou*.

²⁵ MATĚJČEK, Z., *Rodiče a děti*, s. 21.

²⁶ Srov. Portál Rodicespolu, *Rodičovské kompetence* [online].

²⁷ Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s.76 [online].

- v případě, že znalec zjistí konkrétní faktory, které snižují výchovné kompetence rodiče, je nutné je řádně popsat a doložit relevantní odbornou literaturou.²⁸

Je každý rodič opravdu schopný, a tedy i dostatečně kompetentní? Naprostá většina rodičů je schopna pečovat o své dítě a není důvod jejich kompetence zpochybňovat ani po rozchodu. Samotný rozchod rodičů znamená pro dítě velkou zátěž a trauma. Rozsah negativních dopadů rozchodu ovlivňuje hlavně délka a intenzita konfliktu. Mnohé rodiny takovou situaci zvládnou sami. V případě nesezdaných rodičů není zapotřebí ani intervence jiných úřadů a institucí – jakými jsou např. OSPOD a soud. Zvládnou ukončení partnerského vztahu a dále pokračují v rodičovství. Jsou ale i takové rodiny, které si sami poradit nedokáží a ty se následně stávají klienty zmiňovaných institucí. Participující instituce se poté snaží o hledání řešení v nejlepším zájmu dítěte.²⁹

²⁸ Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 77 [online].

²⁹ Srov. POLÁKOVÁ P., *Efektivní práce s rodinami v rozpadu soužití rodičů aneb „nemá smysl přesvědčovat nepoučeného* [online].

2 Cochemská praxe

Vhodným nástrojem k pomáhání řešení rodičovských konfliktů se v současné době v praxi osvědčuje tzv. cochemský model nebo také cochemská praxe. Tato kapitola seznamuje s cochemskou praxí, jejím vznikem v ČR, kdy se využívá a jaké jsou její cíle.

„Děti rozvod rodičů zvládnou, ale musí vědět, že to zvládnete vy. Oba a spolu! Mluvte spolu a mluvte s nimi.“³⁰

2.1 Pojem cochemská praxe

Rozpad rodiny je vždy nepříjemným zážitkem. O to víc, pokud se dotýká i dětí. Rozchod rodičů poznamená převážně je. „... pro výchovu dítěte je úplná rodina velkou výhodou a je těžko nahraditelná. Neměla by se proto nikdy stávat neúplnou z lehkomyšlnosti, povrchních, jiných zájmů, sobectví či jakýchkoli podobných důvodů, které zpravidla značí jen povahovou nezralost a nevypěstlost.“³¹ Děti s blízkým vztahem k oběma rodičům nechtějí ztratit v případě rozpadu rodiny ani jednoho z nich. Pokud již k rozchodu rodičů opravdu dojde, ti by si měli uvědomit, že dítě je dítětem jich obou. Pro děti je tato zkušenost velice bolestná, hlavně v případě, kdy slouží jako nástroj k vydírání svého bývalého partnera.³²

Vařenková uvádí, že pokud partneři procházejí touto velmi těžkou životní situací, zažívají jedno z nejstresovějších období, ke kterému patří také sdělení nepříjemných informací jejich dětem. Ty se mnohdy mohou cítit nejisté a ohrožené. Jsou daleko zranitelnější než my, dospělí. Potřebují podporu a pomoc tyto pocity zmírnit, aby neměly pocit, že jsou ony tím střetem zájmů rodičů.³³

„Cochemský model je závazný postup, který určuje průběh opatrovnického řízení. Je založený na zesíťované spolupráci všech zúčastněných profesí (soudci, advokáti, OSPOD, poradny a mediátoři, soudní znalci – psychologové) s cílem účinně a odborně pomoci rozvádějícím se rodičům, aby mohli znovu převzít svou rodičovskou odpovědnost a znovu se spolu naučili komunikovat v zájmu dítěte a jeho budoucí výchovy.“³⁴ Tato interdisciplinární spolupráce pomáhá rodině projít celým jejich procesem rozpadu rodiny a měla by změnit přístup rodičů, jejich myšlení a schopnosti spolupracovat. Zároveň je povede k dohodě, která bude skutečně efektivní a trvale vyřeší rodičovský konflikt.³⁵

Pokud rodiče vyčerpali všechny možnosti, aby spolu mohli žít, dál společně vychovávat děti a dospěli tak k rozhodnutí, že se jejich cesty rozdělí, nastává otázka, co bude dál? Mnohdy mají rozdílné představy o bydlení, dělení majetku, a hlavně o péči o děti. Tyto představy nezřídka vedou k vysoce konfliktním a vyhroceným situacím.³⁶

³⁰ NOVÁKOVÁ, M., Portál *Cochem* [online].

³¹ MATĚJČEK, Z., *Rodiče a děti*, s. 13.

³² Srov. RUDOLPH, J., *Ty jsi moje dítě*, s. 76.

³³ Srov. *Rozhovor s Mgr. Zdeňkou Vařenkovou*.

³⁴ NOVÁKOVÁ, M., Portál *Cochem* [online].

³⁵ Srov. *tamtéž* [online].

³⁶ Srov. *tamtéž* [online].

Jak naučit rodiče, kteří se rozcházejí, spolu mluvit, jednat, chovat se k sobě s respektem? Není to jednoduchý úkol zapomenout na vzájemné spory a dál jednat v nejlepším zájmu dítěte. Cochemský model, vzniknuvší v Německu, nachází řešení, jak znovuobjevit rodičovské kompetence i u vysoce konfliktních rodičovských sporů.³⁷

Mezi hlavní principy cochemské praxe patří aktivní spolupráce jednotlivých zainteresovaných profesí neboli interdisciplinární spolupráce, jenž má jediný cíl a tím je podpora zájmu dětí a dospělých členů v rodině. Prvopočátek této spolupráce byl v pocitu bezmoci zúčastněných stran, při vyhocených sporech rodičů, kdy se tak dítě dostává do traumatizující situace, ze které nezná cestu ven. Tradiční opatrovnický soudní systém si s takovými spory nebyl schopen poradit a neuměl dětem z extrémních konfliktů, ve kterých se ocitly, systematicky pomoci.³⁸

„Počet vyostřených sporů rodičů narůstá a vysoká rozvodovost neklesá, tradiční systém opatrovnických soudů a jeho aktéři si s takovými případy neumí poradit. Přibližně 80 % procent rodičovských sporů, které řeší soudy, umí stávající systém „vyřešit“ v rámci průměrné délky opatrovnického řízení, která činí 2 roky (u některých tradičně přetížených soudů je to až dvojnásobná délka). Kolik z těchto 80 % pokračuje po nějakém čase odvoláním nebo novými návrhy na úpravu péče, nevíme. Zbývajících 20 % lze rozdělit na případy s osobnostními abnormitami či psychickými nemocemi na straně jednoho, případně obou rodičů a na velmi vyhocené spory, které trvají déle než 5 let a nezřídka končí až zletilostí dítěte.“³⁹

Úspěchy a výhody cochemské praxe:

- Vysoká úspěšnost– více jak 90 %.
- Včasným zásahem se zamezí ztráta kontaktu s druhým rodičem a tím tak nedojde k odcizení mezi rodiči a dětmi (nedojde k tzv. konfliktu loajality).
- Řešení jsou zaměřená na rodiče a děti – děti neztrácejí své rodiče a ti mohou převzít své rodičovské povinnosti a obnovit komunikaci mezi sebou. Jedná se o rychlý proces s trvalým řešením téměř ve všech případech.
- Je v menší míře rozhodováno autoritativně.
- Děti mohou mít zdravější vývoj a budovat si kladnější vztah s oběma rodiči.
- Díky interdisciplinární spolupráci dojde k „ošetření“ všech zúčastněných stran v relativně krátké době.
- Celý proces je orientován na řešení.⁴⁰

2.2 Historie cochemské praxe v ČR

V roce 2016 se německým modelem interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů inspiroval i Okresní soud v Novém Jičíně. A to na popud

³⁷ Srov. NOVÁKOVÁ, M., Portál *Cochem* [online].

³⁸ Srov. NOVÁKOVÁ M., MATOUŠEK O., *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – cochemská praxe*, s. 72 [online].

³⁹ Tamtéž, s. 72 [online].

⁴⁰ Srov. KINDESSCHUTZ-ORGANISATION SCHWEITZ, *Cochemer Praxis*, [online].

zakladatelky projektu Cochem.cz, Markéty Novákové, která se zajímala o řešení péče o děti a myšlenka cochemského modelu v Německu ji zaujala, přestože s takovýmto tématem neměla do té doby žádné zkušenosti. V roce 2015 společně se svým bývalým kolegou oslovila německého soudce a zakladatele cochemského modelu Jürgena Rudolpha a získali tak potřebné materiály pro uvedení tohoto modelu do praxe v ČR. Na tomto základě vznikl spolek Cochem.cz.⁴¹

Po Okresním soudě v Novém Jičíně se přidal i Okresní soud v Mostě. Dá se říct, že tyto dva soudy byly takovými prvními průkopníky při řešení opatrovnických sporů. Postupně se přidávali i jiné soudy, které po vzoru Nového Jičína, zakládaly řídicí skupiny, v rámci interdisciplinární spolupráce, složené z opatrovnických soudců daného soudního obvodu, sociálních pracovníků soudů, zástupců OSPOD, psychologů, mediátorů, advokátů a jiných pomocných organizací. Takovéto týmy se pravidelně setkávají, objasňují si své kompetence a společně řeší náročné případy.⁴²

„Cochemská praxe se začíná v ČR pomalu etablovat. Existuje reálná šance, že by se tento postup v české justici a v rámci ostatních profesí standardizoval? Co je potřeba k velké změně paradigma a co jí brání? Jednoznačně nejtěžším úkolem je změna smýšlení a postoje jak k rodičům, tak i dítěti. Dokud se nezbavíme alibismu při jednání s rodiči, kdy se jako odborníci vyhýbáme nepříjemným intervencím, bojíme se rodiče v plné míře konfrontovat s tím, co se v situaci rozvodu může odehrávat v životě jejich dětí a jaké to může mít důsledky, nemůžeme rodičům účinně pomoci. Nedokážeme je přivést k rodičovské odpovědnosti. Náš alibismus v jednání vůči dětem pak naplňujeme beze zbytku – totiž že je na mnoha úrovních z celého procesu *vynecháme*. Stejná *plochost* panuje i ve vztazích mezi odborníky. Kdo ze soudních znalců, z OSPODu nebo poradny si dnes dovolí oslovit soudce. Umí si řada soudců vůbec představit, že by strhla pohodlný ochranný val soudcovské nezávislosti a začala spolupracovat? Kolik advokátů je ochotno jít smířčí namísto litigační cestou. Všichni tito odborníci, stejně jako rodiče, potřebují dostat důvěru, že jsou změny, v mnohých ohledech velmi zásadní změny, schopni.“⁴³

2.3 Využití cochemské praxe

Pokud rodiče po rozpadu vztahu neví nebo nejsou ochotni nalézt sami vhodné řešení s ohledem na nejlepší zájem dítěte, je interdisciplinární spolupráce inspirovaná cochemskou praxí cestou k efektivnímu řešení sporů o nastavení péče o nezletilé děti (ve většině případů). Taková pomoc se jeví jako účinná a systematická.⁴⁴

„Interdisciplinární spolupráce zapojených subjektů, kterými jsou soudy, orgány sociálně-právní ochrany dětí, pomáhající profese, advokáti... je založena na společných principech. A to ať již směrem dovnitř – tedy ke vzájemné spolupráci založené na rovném postavení všech zapojených, vzájemném respektu a uznání stejné hodnoty intervencí jednotlivých profesí, tak i směrem ven – tedy na

⁴¹ Srov. NOVÁKOVÁ M., Portál Cochem [online].

⁴² Srov. NOVÁKOVÁ M., MATOUŠEK O., *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – cochemská praxe*, s. 73–75 [online].

⁴³ Tamtéž, s. 77 [online].

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 77 [online].

principech přístupu k rodičům a jejich dětem. Hodnotové ukotvení přístupu zainteresovaných institucí reflektuje závěry rodinně právních symposií pořádaných Justiční akademií.⁴⁵

Interdisciplinární spoluprací nabízíme standardizovaný postup, kde jsou jasně určené role, povinnosti a závazky vzhledem ke vztahu ke všem profesím, jenž se účastní opatrovnického sporu. Je definována i časová posloupnost, aby se dalo zaměřit na řešení a dosažení cíle a byla tak zachována jistá předvídatelnost postupu. Aktivní spolupráce profesí zaručí provázanost, efektivitu a flexibilitu. Jedná se o koordinovaný postup – každá z profesí ví, kdy a jak do řešení rodičovského konfliktu vstoupí. Společně vytváří jakýsi tlak na rodiče, kterým apelují na jejich rodičovskou odpovědnost. Jedná se o funkční řešení opatrovnických sporů, zaměřené na práci s rodiči s cílem naučit je komunikovat na rodičovské úrovni.⁴⁶

2.4 Cíle cochemské praxe

Mezi hlavní cíle cochemské praxe by určitě měla patřit nepřetržitá podpurná služba pro děti v rozvodu/rozpadu partnerského svazku. Zároveň do pomoci dětem by měla být zahrnuta i pomoc rodičům. Taková pomoc by měla být nejen nabídnuta, ale v případě potřeby i nařízena. V žádné případě rodiče nestavíme do pozice, ve které by museli svoji schopnost rodiče obhajovat a také rodiče vzájemně nesrovnáváme.⁴⁷

Rodiče potřebují v první řadě informace. Protože jak uvádí prof. Ptáček ... „nemá smysl přesvědčovat nepoučeného.“⁴⁸

Proto by měli dostat informace včas (nejlépe před ukončení vztahu či bezprostředně po ukončení vztahu) - měli by být od zapojených subjektů edukováni. Instituce (subjekty), předávající rodičům informace, se snaží rodiče zaměřit na hledání řešení v nejlepším zájmu dítěte, týkající se soudního i mimosoudního rodičovského konfliktu. Edukaci můžeme chápat dvěma způsoby.⁴⁹ ... „Zprv jako záměrné působení zainteresovaných institucí – soudu, orgánu sociálně-právní ochrany dětí či pomáhajících profesí na rodiče v rozpadu soužití s cílem hledání nejlepšího řešení pro danou rodinu, zejména s ohledem na naplňování potřeb dětí. Zadruhé jako jasně vydefinovanou službu s daným rozsahem a obsahem, poskytovanou nejčastěji v rámci odborného sociálního poradenství či na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. V tomto kontextu je edukací myšleno poskytování odborného psycho – sociálně – právního poradenství rodičům, kteří řeší situace spojené s rozpadem jejich soužití, zejména nastavení péče o nezletilé děti po rozpadu jejich soužití“.⁵⁰

Dalším z cílů je snaha o hledání řešení orientované na perspektivu a potřeby dítěte. Velice důležitý je rozvoj vztahu s oběma rodiči a respekt rodičů jeden

⁴⁵ Srov. POLÁKOVÁ P., *Efektivní práce s rodinami v rozpadu soužití rodičů aneb „nemá smysl přesvědčovat nepoučeného“* [online].

⁴⁶ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 11.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 11 [online].

⁴⁸ POLÁKOVÁ P., *Efektivní práce s rodinami v rozpadu soužití rodičů aneb „nemá smysl přesvědčovat nepoučeného“* [online].

⁴⁹ Srov. tamtéž [online].

⁵⁰ Tamtéž [online].

k druhému. Zájem rodičů by ve společné výchově, přestože se rozpadl jejich svazek, měl setrvat.⁵¹

Cochemská praxe si klade za cíl zlepšení komunikace rodičů namísto vzájemných hádek. Společně by měli sdílet odpovědnost za rozhodování za své děti a nepřenasát tuto odpovědnost na instituce. Důležitá je rychlost celého procesu. Děti musí vnímat, že mají stále oba rodiče a ti je budou nadále společně vychovávat, přestože se jejich cesty rozdělily. Pro rodiče je dostupné poradenství, které posílí rodičovskou autonomii a odpovědnost (nebo se podílí na jejím znovuoobnovení). Dochází k včasné intervenci, aby se ochránily zájmy a potřeby dětí a ty pak mohly nerušeně žít svůj vztah s oběma rodiči. Intenzivně se pracuje na mimosoudní dohodě, kdy na konci řízení je výsledek rozhodnutí rodičů, nikoli soudu. Dochází ke spolupráci všech zúčastněných profesí, která funguje jako účinný nástroj při řešení konfliktů.⁵²

⁵¹ Srov. POLÁKOVÁ P., *Efektivní práce s rodinami v rozpadu soužití rodičů aneb „nemá smysl přesvědčovat nepoučeného* [online].

⁵² Srov. KINDESSCHUTZ-ORGANISATION SCHWEITZ, *Cochemer Praxis* [online].

3 Participační práva dětí

„Participačními právy dítěte se rozumí komplex práv, která dítěti v závislosti na jeho rozumové vyspělosti umožňují účastnit se řízení, anebo alespoň těch jeho částí, jež se ho bezprostředně týkají.“⁵³ Z latinského pojmu *partem capere* znamená participace na něčem se podílet nebo se účastnit. Participující neboli participant je ten, kdo participuje, což znamená, že se na něčem spoluúčastní nebo spolupodílí.⁵⁴ Ve třetí kapitole je uveden význam participace dětí na řešení konfliktu při rozpadu rodiny. S ohledem na téma diplomové práce je kapitola rozšířena o kauzy z praxe, doplněné o pohled psycholožky Mgr. Zdeny Vařenkové a jejím praktickým výstupem z participace dětí při rozpadu rodiny. Cílem participace dětí je zmírnit konflikty rodičů, aby se děti neocitly v centru zájmů rodičů. Zároveň je představena možnost, jakým způsobem by měli rodiče s dětmi komunikovat o jejich rozchodu, aby se snižovala nejistota dětí a ony byly v celé situaci orientovány. Jelikož se cochemská praxe zrodila v německém kraji Cochem-Zell,⁵⁵ jsou v této kapitole popsány i možné příčiny ohrožení nejlepšího zájmu dítěte podle německého občanského zákoníku.

3.1 Význam participace dětí

Převážně Úmluva o právech dítěte upevňuje právo dítěte vyjádřit svůj názor v řízení, které se dítěte dotýká, konkrétně v článku 12. Ve druhém odstavci téhož článku je uvedeno, že dítěti musí být umožněno poskytnout vyslyšení v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká. A to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu.⁵⁶ S ohledem na věk a rozumovou vyspělost je důležité dítěti umožnit participovat na řízení a dle Úmluvy o právech dítěte má právo vyjádřit svůj názor, pokud je schopno formulovat vlastní názory. Věk, rozumová a volní vyspělost, jsou v participaci práv dítěte velmi důležité faktory (dle závěru věty v článku 12 Úmluvy o právech dítěte). Je nutné zohlednit věk dítěte, protože pokud bychom chtěli zjišťovat názor u batolete, toto nebude prakticky možné. Za to u starších dětí se však lze domnívat, že jsou již schopné si vytvořit a vyjádřit svůj názor na věc.⁵⁷ Tato skutečnost vychází ze zákonné podoby, kdy se má za to, že dítě starší dvanácti let je schopno informaci přijmout, utvořit si vlastní názor a následně svůj názor i sdělit.⁵⁸ Neméně důležitá je i část po skončení řízení, kdy by mělo být dítě srozumitelně informováno o výsledku řízení. Také by mu mělo být objasněno, jakým způsobem jeho názor ovlivnil výsledek a v jaké míře byl brán v potaz.⁵⁹

⁵³ ŠIMÁČKOVÁ, K., *Děti mají práva ne proto, že jsou děti, ale že jsou to lidské bytosti* [online].

⁵⁴ Srov. PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kol., *Akademický slovník cizích slov*, s. 571.

⁵⁵ Srov. Portál wikipedia, *Cochemský model* [online].

⁵⁶ Srov. Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), čl. 12.

⁵⁷ Srov. ROGALEWICZOVÁ R., *Dítě v rodičovském konfliktu. Jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu.*, s.127.

⁵⁸ Srov. Zákon č. 89/2012 Sb., OZ, § 867 odst. 2.

⁵⁹ Srov. WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ L., *Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace*, s. 470–477.

Dítě by se nemělo cítit jako spoutaný člověk. Za minulého režimu byl stát zvyklý výchovu dětí výrazně ovlivňovat. Tyto snahy byly nejsilnější ve čtyřicátých a šedesátých letech dvacátého století a samozřejmě se promítaly i do tehdejších právních norem. Přestože jsou tehdejší normy nahrazeny dnešními a moderními, dle Šimáčkové je hojně zakořeněn v myšlení generací, které za minulého režimu vyrůstaly, postoj, že dítě, o němž se řízení vede, je bráno pouze jako objekt řízení a prakticky nemá žádný prostor se ho reálně zúčastnit a vyjádřit se k němu.⁶⁰

V případě procesů fakticky ovlivňující život dítěte, by každé dítě mělo mít možnosti aktivního zapojení do těchto procesů. Nebo by mělo přinejmenším dostat informace o tom, co se v danou chvíli děje, jaká jsou jeho práva, co může samo ve své situaci učinit a co může následovat. Má právo na **participaci** – jedná se o zapojení dítěte. Zapojí se do hledání řešení rodinných poměrů (podle přání, prožívání a názorů) nebo do jiných procesů. Participace znamená, že:⁶¹

- děti jsou informovány o tom, co se děje
- děti jsou informovány o tom, proč se to děje
- děti jsou informovány o tom, co mohou v blízké i vzdálené době očekávat
- dětem je případně sděleno, jak bylo rozhodnuto v jejich věci⁶²

Jako minimální standard participace chápe Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí informovanost dítěte, kterou **prvotně zajišťují rodiče**. Až v potřebných případech, kdy je to z pohledu úřadu efektivní a časově reálné, se zjišťují přání, prožívání a názory dítěte nebo se zapojí úplně do realizovaných procesů. Informovanost dítěte má za cíl orientace dítěte v situaci a čase, snižování nejistoty a aktivizování dítěte.⁶³

Zjišťování názoru dítěte na situaci, v níž se nachází, zahrnuje zjištění vnímání a prožívání dítěte (pocitů a emocí s řešenou situací související) a samotného přání dítěte (bez přítomnosti jiných osob, které by mohly dítě přímo či nepřímo ovlivňovat). Takový rozhovor vždy provádí odborník (OSPOD, psycholog, mediátor, soudce aj.). Zjišťuje se komplexní problémy v rodině, jak je vnímá dítě, a to pomocí rozhovoru. Dítě se na daného odborníka může samo obracet. **Výstupem rozhovoru s dítětem může být buď písemná zpráva, nebo ústní předání zjištěných informací rodičům.** Mohou být využívány i různé pomůcky, např. ukázky obrázků, které si dítě vybere jako odpověď na konkrétní otázku. Cílem je kladení důrazu na přání dítěte v rodičovském sporu, jeho aktuální prožívání konfliktu a potřeby dítěte, jenž je potřeba naplnit.⁶⁴

„Jak dítě dospívá, tím více jeho názor determinuje i obsah jeho nejlepšího zájmu. To odpovídá i respektu k autonomii člověka, která je základním principem demokratického právního státu. Jinými slovy, i dítě, respektive dospívající, má do určité míry právo určovat svůj život, a to i způsobem, který nutně nemusí odpovídat obecné představě společnosti o tom, co je pro něj takřikajíc nejlepší, pokud se tím nepřiměřeným způsobem neohrožuje. Čím je dítě starší a vyspělejší, tím méně jeho zájmů bude možné chránit proti jeho vůli. U dospívajících blízcích se hranici

⁶⁰ Srov. ŠIMÁČKOVÁ, K., *Děti mají práva ne proto, že jsou děti, ale že jsou to lidské bytosti*. [online].

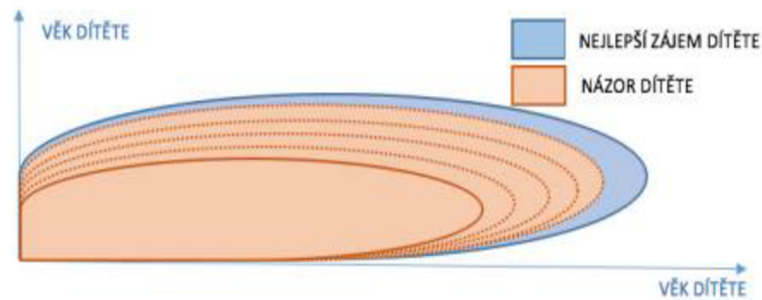
⁶¹ Srov. UMPOD [online].

⁶² Tamtéž [online].

⁶³ Srov. tamtéž [online].

⁶⁴ Srov. tamtéž [online].

dospělosti bude možné přijímat veřejnoprávní zásahy na jejich ochranu jedine v případě pravděpodobného a závažného ohrožení jejich života a zdraví.⁶⁵

Obrázek 1⁶⁶ - vztah nejlepšího zájmu dítěte a názoru dítěte

3.2 Participační práva dětí raného a předškolního věku

Je prakticky nemožné, z hlediska smysluplnosti a věrohodnosti zjišťovat názor a vlastní úsudek u dětí raného věku, jakými je období novorozenecké, kojenecké a batolecí, kdy významnou a nepostradatelnou roli hraje matka, jako pečující osoba. Teprve později, když se dítě od matky separuje, dochází díky osamostatňování k rozvoji identity. V tomto období dítě prosazuje formu, nikoliv obsahovou složku, a tak vlastní názor bývá mnohdy nesmyslný. Takový vývoj je však přirozeným projevem nezralé dětské vůle a dle Matouška je názor dítěte ... „velmi proměnlivý a jeho myšlení je na úrovni symbolického uvažování.“⁶⁷ Děti tohoto věku postrádají dostatek zkušeností a teprve upevňují svoji pozici projevující se proměnlivostí svých přání. Z těchto důvodů nemá význam zjišťovat názor od dítěte předškolního věku. Jeho zkušenost je založena na identifikaci s rodičem, převážně stejného pohlaví a je výrazně ovlivněno rodičovským chováním.⁶⁸

Při rozpadu rodiny se dítěti naruší bezpečné prostředí a následná reakce, způsobená psychosociální zátěží, je individuální, podle kognitivní a citové zralosti. Dítě na problém nahlíží čistě egocentricky. Pocity a postoje rodičů jsou pro něj nepochopitelné. Mohou se také domnívat, že např. tatínek od rodiny odešel, protože zlobilo a on už je nemá rád. Může docházet k obranému mechanismu a k regresivnímu (úroveň mladšího dítěte – dochází k pomočování, cumlání palce aj ...). Situace může být o to víc traumatická, jelikož se dítě obává, aby jej také neopustil druhý rodič.⁶⁹

Dítě předškolního věku záměrně nelže. Ale jeho výpověď nemusí být objektivní, jelikož se zde nejedná o jeho názor, nýbrž o strategii přežití. Situaci, ve které se nachází, totiž nerozumí a nesouhlasí s ní. Je nutné zvážit, zda se má dítě předškolního věku vůbec vyslyšet a předvoláním před soud by pro něj neznamenal další traumatizující zážitek. Lepší variantou je realizace rozhovoru v přirozeném prostředí. Nikoliv však klást zavádějící otázky, zda chce dítě zůstat s maminkou či

⁶⁵ HOFSCHNEIDEROVÁ, A., *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte*, s. 14.

⁶⁶ Tamtéž, s. 14.

⁶⁷ Srov. HOBLÍKOVÁ Ž., KROPÁČKOVÁ J., *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*, s. 963 [online].

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 963 [online].

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 964 [online].

tatínkem – v tomto období chce oba rodiče, nýbrž podstatnější je zjištění aktuálních potřeb dítěte, majících vliv na následný způsob uspořádání výchovných poměrů s ohledem na blaho dítěte.⁷⁰

Vařenková uvádí, že v období raného a předškolního věku jsou nejdůležitějšími faktory pro děti pocity jistoty a bezpečí, které potřebuje dostat od svých rodičů. Dítěti de facto nezáleží na následném uspořádání péče (např. zda bude dva dny s matkou nebo dva dny s otcem). Potřebuje, aby jeho rodiče byli v klidu a následně mohli svůj klid přenášet i na dítě.⁷¹

3.3 Participační práva dětí školního věku

U dítěte v tomto období stále probíhá vývoj socializace. Dítě se váže na silnějšího jedince (např. paní učitelku) a zároveň roste potřeba kontaktu s kamarády. Dle Piageta se jedná o období tzv. konkrétních logických operací a dítě je schopno posuzovat situaci z více stran, v souvislostech a akceptující názor druhých. Již nedochází k pouhému pasivnímu přejímání mravní normy, ale k vývoji autonomního chování morálky. V případě předvolání k soudnímu jednání je schopno respektovat autoritu. Avšak stojí za zvážení, zda požadovat názor dítěte a popř. jakým způsobem jeho názor v rámci soudního řízení vyžadovat. Následkem rodičovského sporu dojde k trvalému poškození psychického vývoje dítěte s následným rozvinutím tzv. syndromu odcizeného rodiče (PAS)⁷² – viz kapitola 5.2. Syndrom odcizeného rodiče

Dítě může svým emociálně prezentovaným názorem vzbudit dojem, že má vše perfektně srovnané, přestože je malé. Jeho pocity jsou často falešné a neautentické, protože díky rivalitě rodičů, soupeřících o pozornost dítěte, rodinné prostředí již není bezpečné a jisté. Dítě má právo být vyslyšeno, osobně se vyjádřit k situaci a být informováno, s ohledem na věk a rozumové schopnosti. Nicméně by mělo vědět, že hlavní rozhodnutí související s porozvodovým či po rozchodovém uspořádáním činí rodiče, popř. soud.⁷³

Dítě školního věku již získává náhled na rozpadový konflikt, vzrůstá jeho potřeba participace. Participace je však stále výrazně ovlivněna rodiči a dítě je náchylné na ochraňování slabšího rodiče.

3.4 Participační práva dětí v období pubescence

V období pubescence děti zažívají krizi identity. Je to kritické období, neboť nástupem pubescence zažívají emoční nestabilitu a mohou se projevovat problémy spojené se sebepřijetím. S pubescentem už není vhodné jednat jako s malým dítětem a vše mu zakazovat, jelikož se cítí jako dospělý. Charakteristické pro toto období je vytváření různých part, protože se mezi svými vrstevníky cítí pochopení a cítí intenzitu spojení. Takové spojení je o to více intenzivní, pokud nemá dítě

⁷⁰ Srov. HOBLÍKOVÁ Ž., KROPÁČKOVÁ J., *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*, s. 964–965 [online].

⁷¹ Srov. *Rozhovor s Mgr. Zdeňkou Vařenkovou*.

⁷² Srov. HOBLÍKOVÁ Ž., KROPÁČKOVÁ J., *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*, s. 966 [online].

⁷³ Srov. *tamtéž*, s. 966–967 [online].

dobré rodinné zázemí. S partou jsou však spojena různá rizika, především s projevy patologického chování, jakými jsou předčasné zahájení sexuálního života, krádeže či experimentování s drogami. Autority jsou často terčem kritiky, která může vyústit až ve vzpouru dítěte.⁷⁴

Při rodičovském sporu je daleko efektivnější než pouhé zjišťování preferencí dítěte, hlubší proniknutí do problematiky specifík rodiny. V případě již staršího pubertálního dítěte je psychology doporučeno přání dítěte respektovat a nenutit jej do rozhodnutí, s nimiž dítě nesouhlasí. Důležitější je zaměřit se na eliminaci rizika vytvoření patologické aliance s druhým rodičem, která nátlakem na dítě může vzniknout.⁷⁵ „Lámání vůle pubertálních a starších dětí má v praxi opačný než zamýšlený výsledek. Averse vůči rodiči se mění ve vyslovenou nenávist.“⁷⁶

V období pubescence dochází k rozvoji sebepojetí a dítě více konsoliduje náhled na skutečnost a formuluje své postoje vůči rodičům. Jeho participace výrazně narůstá. Mělo by být aktivně začleněné – mohou se klást konkrétní otázky typu *s kým chceš být?* atd. Rodiče a soudy by měli brát jeho názor v potaz.⁷⁷

V následující kauze je zřetelný posun ve vývoji participačního práva dítěte, které se s věkem proměňuje. V období, kdy se rodiče nezletilé rozvedli, byla nezletilá předškolního věku a její participace tak téměř nulová. S postupem času již nezletilá chtěla být *vyslyšena* a sama neváhala být aktivní se svojí výpovědí, ať na OSPOD nebo u soudu.⁷⁸

Kauza č. 1 – Kristýna H. (13 let)

Pan Karel a paní Jana se rozvedli, když bylo společné dceři Kristýně pět let. Paní Jana bydlela v novém rodinném domku, opět se vdala a měla z druhého manželství čtyřletého chlapce. Otec žil v panelovém domě v bytě, měl také novou partnerku, která byla toho času těhotná. Karolína byla svěřená tehdejšími rozsudkem do péče matky a rodiče spolu téměř nekomunikovali. Pouze pár slov, když si předávali Kristýnu a jejich vztah byl velice chladný. Kristýna jezdila k otci vždy jednou za 14 dní na víkend. Bydleli od sebe cca 25 km.

Na OSPOD se otec obrátil v okamžiku, kdy se mu dcera svěřila, že by raději bydlela s ním, protože si s matkou nerozumí. Do školy, kam již nyní dojížděla 10 km, by od otce jezdila autobusem, nebo by jí vozila přítelkyně otce, jelikož má čas, protože je doma s rizikovým těhotenstvím. Otec toto matce sdělil, ale ta mu odvětila, že soud rozhodl a nic se měnit nebude.

Rodiče byli pozváni na společnou schůzku na OSPOD. Paní Jana sdělila, že se objevily u dcery výchovné problémy. Začala být na matku drzá a také ubližovala mladšímu bratrovi. Zhoršil se jí ve škole prospěch a doma se odmítala učit. Paní Jana byla pozvána i do školy, protože i tam si všimli její změny v chování. Nejvíce se vždy těšila na víkend, kdy měla jet k otci. Dcera s matkou moc komunikovat nechtěla. Nesdělovala jí, zda jí něco trápí a proč se tak změnilo její chování. Paní Jana si nepřeje, aby dceru vychovával po tolika letech otec, nehledě na to, že soud přeci nějak rozhodl a ona na ni má právo. Že chodí do školy, kterou určitě nebude

⁷⁴ Srov. HOBLÍKOVÁ Ž., KROPÁČKOVÁ J., *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie*, s. 968–969 [online].

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 969 [online].

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 969 [online].

⁷⁷ Srov. *Rozhovor s Mgr. Zdeňkou Vařenkou*.

⁷⁸ Vlastní praxe a společný rozbor s psychologem.

měnit a stejně by bylo problematické dojíždění od otce, protože by musela vstávat ještě dřív, než nyní vstává a přeseďat na jiný autobus.

Otec naopak sděloval, jak si s dcerou rozumí a že si s ní rozumí i jeho přítelkyně a mají spolu krásný vztah. V rodině otce nebylo žádné jiné dítě, a proto byla Kristýna středem pozornosti, a to se jí líbilo. Přítelkyně otce se Kristýně hodně věnovala, zkoušely různé kosmetické produkty, protože matky Kristýny na make-up nebyla a Kristýně takové věci nedovolovala používat. Paní Jana byla z těchto informací úplně v šoku, reagovala velmi emotivně, plakala, obviňovala, nadávala a hlavně nechápala, proč chce dcera od nich pryč. Také popisovala, že se Kristýna vždy vrátí od otce úplně vyměněná a je na matku ještě protivnější, než normálně dovede.

V návaznosti na rozhovor s rodiči byl po krátké době proveden pohovor i s Kristýnou u ní doma, v jejím přirozeném prostředí. Trvala na tom, že chce bydlet u otce, ale zároveň chtěla chodit do školy v místě svého bydliště. Chtěla dokonce dojíždět sama autobusem. Paní Jana byla z této situace úplně zoufalá, protože si dávala za vinu, že dcera chce od ní pryč. Nechtěla ani přistoupit na variantu, ať si to dcera zkusí třeba na měsíc. Aby poznala, jaké to je dojíždět do školy dál, než nyní dojíždí, zároveň dříve vstávat a přestupovat na jiný autobus. Také vykonávat veškeré školní povinnosti v domácnosti otce. Je to jiná situace, než k němu jezdit na víkendy a mít na starosti jenom zábavu a žádné jiné starosti.

Kristýna byla informovaná o tom, že pokud si bude chtít ještě popovídat, může na OSPOD přijít i sama, až se například bude vracet ze školy s tím, že bude pouze maminku informovat, že se zdrží. Kristýna byla z takového návrhu nadšená. Později se na OSPOD obrátila telefonicky a sama si domluvila schůzku. Uvedla, jak jí máma nerozumí, vše zakazuje, že musí hlídat svého mladšího bratra a pomáhat doma s úklidem. Oproti tomu je to u táty super, nic po ní nechce, nekřičí na ní a má skvělou přítelkyni, se kterou jsou jako kamarádky a ve všem jí rozumí.

Paní Jana na možnost, aby si Kristýna zkusila bydlet u otce alespoň po dobu jednoho měsíce nepřistoupila, a proto pan Karel podal návrh na změnu výchovy k soudu.

Soud zahájil řízení a bylo nařízené jednání, na které se měla dostavit i nezletilá Kristýna. OSPOD jí připravil na to, jak to u soudu bude probíhat, aby nebyla vystrašená a měla představu, jak to chodí. Kristýna byla naopak velmi ráda, že chce paní soudkyně mluvit také s ní, že se o ní zajímá a záleží jí na jejím přání a názoru. K soudu se těšila.

Ještě před začátkem jednání přišla paní soudkyně (bez taláru) za Kristýnou a rodiči, představila se jí a nabídla jí, že jí ukáže, jak soud vypadá a provede jí budovou. Zavedla jí pak do speciální místnosti, která sloužila k pohovoru s dětmi. Místnost byla zařízená barevným nábytkem, hračkami, pohovkou, křesílky atd. Karolína se posadila do křesílka a úplně bezprostředně si povídala s paní soudkyní o všem. Že jí trápí, že ji maminka nerozumí a nechce jí dovolit, aby byla u táty. Má je ráda oba dva stejně, ale chce být také víc součástí tátovo rodiny a trochu si odpočinout od mladšího bratra, na kterého trochu žárlí. Paní soudkyně jí vysvětlila, jak funguje střídavá péče a jestli by to nechtěla vyzkoušet. Během hovoru se u Kristýny střídaly emoce, plakala, smála se a také byla naštvaná. Na konci byla spokojená a uklidněná, že situace půjde vyřešit a nemusí „ztratit“ žádného z rodičů, které má ráda.

Při jednání pak soudkyně vše tlumočila rodičům, aby oba pochopili, že musí spolu komunikovat a předávat si informace, v zájmu jejich dcery. Jednání bylo přerušeno na tři měsíce s tím, že si Karolína vyzkouší bydlet u otce.

Pan Karel vzal později svůj návrh zpět a v současné době bydlí Kristýna opět se svojí matkou. S otcem se však vidá častěji, než bylo uvedeno v původním rozsudku, kde byly stanoveny např. i termíny o prázdninách.

Pohled psychologa:

V případě této kazuistiky je podtržena účelnost participace dítěte na rozhodování o tom, jak se bude vidat s rodiči po jejich rozchodu. Pokud by soud rozhodl o změně výchovné péče bez toho, aby jednal s dítětem, nemuselo by toto rozhodnutí vyznít ve prospěch dítěte. To že soud postupoval uvážlivě, dával prostor dítěti pro to, aby vyjádřilo své náhledy na rodinnou situaci a své pocity a přání, které si mohlo i reálně zažít, vyznělo v urovnání vztahů v rodinném systému. Dítě se tak stalo účastníkem rozhodování o uspořádání výchovné péče a mohlo aktivně zasahovat do tohoto procesu a vyzkoušet si, zdali mu varianta péče, kterou si aktuálně zvolilo vyhovuje v praktickém každodenním životě.

Je důležité také podotknout, že vztahy v rodinách se vyvíjejí a mají svoji dynamiku, velký význam má nová strukturace vazeb v rodině, která přivádí nové členy do rodiny, ale také věk dítěte, s kterým se proměňují potřeby dětí. Toto vše lze dobře číst, pokud se s dítětem pracuje a zjišťování náhledů dítěte probíhá buď na úrovni OSPODU, soudu či psychologa. Zde byla zvolena varianta, kde se participaci dítěte věnoval přímo soud a byl tak zohledněn vyvíjející se zájem dítěte.

3.5 Praktické výstupy z participace dětí při rozpadu rodiny

Dle vlastních poznatků vycházející z praxe na OSPOD a na základě rozhovorů se spolupracujícím psychologem jsou praktické výstupy z participace dětí při rozpadu rodiny následující:

- 1) Děti nejsou skutečně vtaženy do procesu rozhodování o uspořádání výchovné péče po rozchodu/rozvodu rodičů - tzn. nesetkávají se ani s pracovníky OSPOD, nebo s psychologem, protože jsou rodiče schopni se dohodnout. Tím jsou ošetřeny jejich zájmy a dotčené organizace pracují pouze s rodiči.
- 2) Dochází pouze k jednorázové intervenci dětí, a to buď pracovníky OSPOD nebo psychologem. V této době je ošetřena prvotní situace rozpadu rodiny a rodičovských vztahů.
- 3) Navazuje se spolupráce s celou rodinou, aby při opakovaném terapeutickém vedení všech členů rodiny, včetně dětí, došlo k narovnání narušených vztahů.
- 4) Dalším stupněm participace dítěte může být i vyjádření svých názorů a pocitů při soudním jednání. V převážné míře se jedná o děti ve věku od dvanácti let.
- 5) Dětské skupiny jsou nejvhodnějším prostředkem ke zvládnutí stresové situace dětí při rozpadu rodiny. Dochází ke sdílení pocitů v sourodné skupině dětí z rozpadajících se rodin. Tyto pocity jsou pro děti nové

a mnohdy nepochopitelné a pokud dojde ke sdílení, nastává úleva u dítěte, že na celou situaci není samo.

3.6 Dítě v centru zájmů

Pokud rodiče nedokáží udržet projevy své emoční zátěže, může se dítě dostat do střetu jejich zájmů. Dítě se pak mezi nimi cítí jako uvězněné mezi mlýnskými kameny. Z dlouhodobého hlediska tato situace vede děti ke zlosti a agresivitě, ke stresu nebo do hlubokého smutku, úzkosti a deprese. Podle vývojového principu se děti snaží být k obrazu svých rodičů, naplňovat jejich představu o tom, jaké by měly být. Při rozpadu rodiny je těžké naplnit protichůdná očekávání svých nejbližších a dítě svým jednáním a konáním vůči jednomu rodiči může *ubližovat* rodiči druhému. Následně se reakce a postoje vůči rodičům zásadně proměňují.⁷⁹

- Dítě situaci řeší za rodiče jako prostředník, nebo začne mít problémy a rodiče spolu následně musejí jednat.
- Dítě může obětovat vlastní životní cestu za cenu, že se máma nebo táta měli dobře, zejména pokud je v nich vyvolán pocit, obětování se rodičem pro něj.
- Rozhodne se pro silnějšího, protože je to bezpečnější.
- Odloučí se od obou rodičů z důvodu vyhnutí se nekončícímu tlaku oběma stranám.
- Využije situace ve svůj prospěch – soupeřící rodiče či špatné informační sdílení vytváří možnosti mylného dojmu a trávení většiny času s druhým rodičem.⁸⁰

Dítě se ocitá uprostřed konfliktu a neví si s tím rady, zažívá pocity zmatku. Často se objevují psychosomatické potíže, nebo je dítě z celé situace skleslé. Nerozumí tomu, proč jsou rodiče na sebe navzájem zlí, přestože k němu se chovají laskavě. Zpravidla miluje oba rodiče a je pro něj těžké vidět, jak jeho blízcí, na kterých mu záleží, mezi sebou *válčí*. Také se mohou v dítěti projevovat pocity vzteku buď na jednoho nebo i na oba rodiče. Je těžké určit, který z rodičů má pravdu, pokud říkají odlišné informace. Dítě se obává cokoli sdělit jednomu z rodičů o tom druhém, protože je možné taková sdělení použít v boji rodičů.⁸¹

Doporučení pro rodiče:⁸²

- ✓ Snažte se s druhým rodičem, zvláště před svými dětmi, nebojovat.
- ✓ Nenuťte děti, aby musely (nebo si jen myslely, že musejí) vybrat jednoho z vás.
- ✓ Připusťte si, že pocity (vzpomínky, přání) vašich dětí mohou být jiné než vaše.
- ✓ Přemýšlejte o tom, co můžete dělat, ne o tom, co druhý rodič měl, nebo neměl dělat.

⁷⁹ Srov. ŠAŠKOVÁ, H., TICHÁ, K., *Děti zvládnou rozvod jenom tak dobře, jak ho zvládnou rodiče* [online].

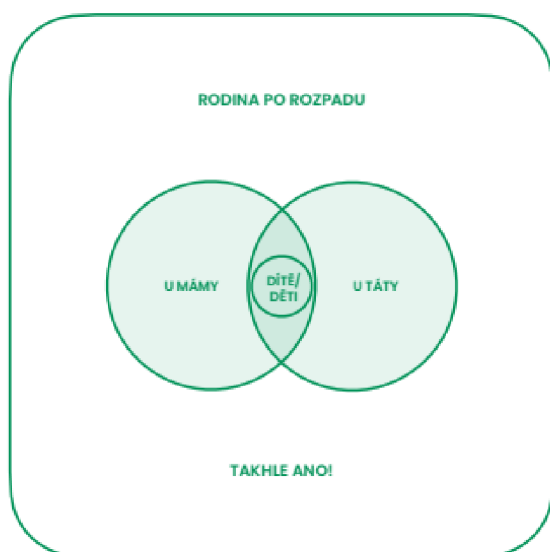
⁸⁰ Srov. tamtéž [online].

⁸¹ Srov. Portál *Dítě v centru zájmů* [online].

⁸² PĚMOVÁ T., PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 7.

- ✓ Zaměřte se na to, co fungovalo, nikoliv na to, co nefungovalo.
- ✓ Nezapomeňte, že malé kroky mohou vést k velkým změnám.
- ✓ Buďte nejlepší rodič, jakým můžete v dané situaci být.
- ✓ Vyhledejte pro sebe pomoc, pokud máte pocit, že situaci nezvládáte nebo ji nezvládnete tak dobře, jak byste chtěli.⁸³

Pro děti přináší rozpad rodiny pouze ztráty a dochází k mnoha změnám. I v případě, že rozchod rodičů proběhne v klidu a děti se mnohou vídat s oběma rodiči dle své potřeby, i tak je takový kontakt méně častý, než jak to bývalo před rozchodem. Od té doby se dítě musí vyrovnat s tím, že mu bude jeden nebo po druhý rodič chybět a bude se mu stýskat. Na děti je kladen nárok automaticky taková omezení přijmout a sami dospělí se snaží hledat řešení, která vyhovují pouze jim (např. odmítání střídavé výchovy, protože by rodič nevydržel pět až sedm dní bez dítěte, přitom si neuvědomí, že by mělo vydržet dítě bez druhého rodiče deset až dvanáct dní). Pro dítě dochází ke **ztrátě stability**, které se netýká pouze stability prostředí (ta lze celkem snadno obnovit), ale převážně stability **vztahové**. Potřebuje zažívat blízkost obou rodičů bez výčitek, studu či strachem z reakce druhého rodiče (též pocity nepatřičnosti a nelояálnosti). Rodiče by měli pracovat na obnovení této stability. **Udržení a rozvíjení oboustranně uspokojivého vztahu dítěte s oběma rodiči je předpoklad pro jeho zdravý vývoj.**⁸⁴

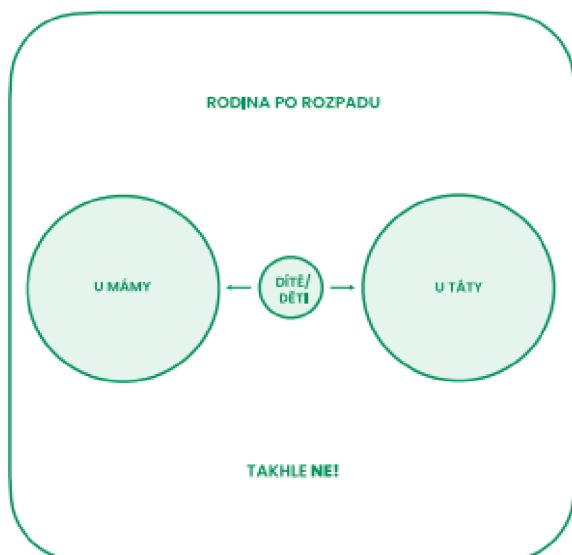

Obrázek 2⁸⁵ - zachycuje uspořádání péče tak, aby se oba rodiče podíleli na běžném životě dítěte.

⁸³ PĚMOVÁ T., PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 7.

⁸⁴ Srov. PĚMOVÁ T., PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 6–7.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 7.

Obrázek 3⁸⁶ - dítě nezažívá blízkost obou rodičů. Prožitek je ohrožován výčitkami, studem a strachem z reakce druhého rodiče.

Rodiče by se měli vyvarovat:⁸⁷

- Násilnému jednání vůči sobě.
- Manipulování, citovému vydírání dítěte.
- Pomlouvání nebo zesměšňování druhého rodiče před dítětem.
- Probírat nebo činit v doslechu dítěte problémy týkající se druhého rodiče
- Nutit dítě si mezi rodiči vybrat
- Nemístný výsledek dítěte týkající se života, vztahů nebo aktivit druhého rodiče.
- Slibovat a následně sliby nedodržet.
- Využívání dítěte jako špeha nebo vyjednače.
- Odmítat dítěti umožnění kontaktu s rodičem (pokud není důvodem bezpečí dítěte, ale pouze způsob řešení sporů jako např. výše či úhrada výživného).
- Používání výroků nebo projevů chování dítěte jako důkaz proti druhému rodiči.⁸⁸

3.7 Komunikace s dětmi

Často si rodiče pokládají otázku, jak hovořit s dítětem o rozchodu/rozvodu. Někteří rodiče se domnívají, že nebudou své děti zatěžovat záležitostmi týkajícími se dospělých, nebo mají problém s dítětem na toto téma zahájit rozhovor. Jednotný návod stanovit nelze, neboť každé dítě je jiné. Jinak vnímavé a citlivé. Každopádně

⁸⁶ Srov. PÉMOVÁ T., PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 7.

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 9.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 9.

představa, že děti nevnímají atmosféru doma, kdy rodiče prožívají krizi, je velmi mylná. Děti jsou zmatené, nejisté o to víc, když neví, co se děje. Proto je důležité s nimi o rozpadu vztahu pravdivě hovořit, a to co nejdříve. Informace by měli předávat oba rodiče, ideálně bezprostředně po rozhodnutí ukončit vztah. Vše s ohledem na věk a mentální vyzrálou dítěte.

„Rozpad rodiny představuje pro dítě významný zásah do jeho života a je skoro vždy (minimálně krátkodobě) traumatickou událostí. Rozpad vztahu rodičů se promítá v podstatě do všech oblastí života dítěte (fyzické, emocionální a sociální) a síla dopadu této skutečnosti se násobí opakováním a závažností jednotlivých dílčích změn a následků. Děti, jejichž rodiče se rozcházejí nebo rozešli, mohou procházet různými fázemi přizpůsobení se na tuto situaci, které jsou shodné s reakcemi na jiné zraňující situace (vážná nemoc, úmrtí blízké osoby, násilí atp.).“⁸⁹

Způsob, jakým rodiče o sobě a společném dítěti smýšlejí a mluví, je důležitý nejen v době rozpadu rodiny, ale pro další fázi a tou je následná péče o dítě/děti. Emoce rodičů nelze bagatelizovat, přesto by se měli snažit snižovat emocionální napětí, zatížené bolesti, zradou bezmocí a ponížením. Přesto by se rodiče měli vnímat jako spolupracující partneři na *společném projektu*. Tím se může zmírnit stres a udržet představa o budoucnosti jejich dětí.⁹⁰

3.8 Participační práva v cochemské praxi

Jak již bylo uvedeno, o dalším výkonu rodičovské odpovědnosti by s dětmi měli komunikovat v první řadě rodiče a dítě má plné právo se v otázkách péče vyjádřit.⁹¹ Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte dle § 875, odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.: „Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit. Náзору dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu.“⁹²

Právě v cochemské praxi je kladen nejvyšší důraz na dítě a jeho potřeby a participace dítěte je naprostou samozřejmostí. Důležitá je provázanost spolupracujících profesí, které zajišťují participaci dítěte. Dítě má právo (může a nemusí) sdělit svůj názor na OSPOD, na soudu prostřednictvím soudního tajemníka (doprovází dítě při návštěvě soudu, připravuje jej na rozhovor se soudcem a navozuje bezpečnou atmosféru), v odborné poradně (mediátor, psycholog a jiné spolupracující organizace).⁹³

⁸⁹ Srov. PÉMOVÁ T., PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 10.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 19.

⁹¹ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 11.

⁹² § 875, odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.

⁹³ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 11–19.

3.9 Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte vychází z článku 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, kdy... „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať již uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“⁹⁴ Jílek ke kritice překladu „zájem dítěte“ uvádí: „Český překlad normativní věty odkazuje na jakýkoli zájem dítěte. Jakýkoli zájem se obvykle nestane hlediskem pro autoritativní rozhodování a ani by neměl být konkurenčně zvažován vůči zájmům jiných osob nebo entit, stát nevyjímaje. Český překlad věty je hlavně pro aplikaci smluvní normy zavádějící. Jsou to především nejlepší zájmy dítěte, které musejí být rychle, realisticky a nesentimentálně hodnoceny i zvažovány.“⁹⁵

Při rozhodování v soudním řízení se zájem dítěte stává hlavním, nikoli však jediným hlediskem. Kdo vyhodnocuje, co je v nejlepším zájmu a kdo to určuje? Odpověď zní jednoduše – kdokoliv, kdo působí na život dětí.⁹⁶ V cochemské praxi je **nejlepší zájem** dítěte častokrát zmiňovaným pojmem. V interdisciplinární spolupráci dochází k posuzování a zjišťování nejlepšího zájmu dítěte a patří mezi hlavní principy této spolupráce. A jako nejfundovanější odborníci jsou považováni rodiče.⁹⁷ Do pojetí rodičovské odpovědnosti a povinnosti, pokud je to možné, není potřeba zasahovat. Ale co dělat v situaci, kdy matka ani otec toho nejsou schopni a prosazují vlastní zájmy? V takovém případě, kdy je závažným způsobem ohrožen nejlepší zájem dítěte, jakožto prospektivní ochrana do budoucna, stát musí do rodinných vztahů pozitivně vstoupit.⁹⁸

Identita podle pohlaví a zároveň rodičovské chování vůči malému dítěti představují významnou úlohu předznamenávající věk dospělý – jedná se o obecnější princip etologie člověka. Funkce, uplatňované ve vyšším stupni vývoje se připravují již daleko dříve a to proto, aby byl člověk chráněn (v oblasti psychosociální chráněné atmosféře) před případným ublížením či ohrožením vlastní existence či jeho potomstva, na vyšším stupni onoho vývojového stádia. Ve druhém a třetím roce života dítěte se u něj rozvíjí tzv. rodinná identita a již má vytvořené vědomí domova. Dítě věnuje takto známým lidem, ve kterých vnímá bezpečí a spolehlivost, důvěru. Teprve k takovým lidem patří i domov jako místo. A právě domov zajišťuje pocit bezpečí a jistoty. Již tedy není jediným bezpečným místem náruč matky, protože dítěti je dána možnost uvolnění se, jelikož má zajištěnou nejen svou fyzickou, ale i sociální existenci rodinou a domovem. Podmínkou úspěchu zdárného dětského vývoje je mít ve svém domově zázemí, aby se vždy mělo kam citově vrátet, a kde by získávalo⁹⁹ ... „novou výzbroj pro své výpravy do neznáma své lidské vrstevnické společnosti.“¹⁰⁰

Problematika týkající se nejlepšího zájmu dítěte je velmi obsáhlá a složitá, kdy zobecňování celé věci neprospívá, jelikož každé dítě je jiné a potřebuje něco jiného.

⁹⁴ JÍLEK, D., *Jak porozumět nejlepším zájmům dítěte*, Pobyť cizinců: Vybrané právní problémy, s. 322 [online].

⁹⁵ Tamtéž, s. 316–317 [online].

⁹⁶ Srov. ŠÍNOVÁ R., WESTPHALOVÁ R., *Nejlepší zájem dítěte*, s.1091 [online].

⁹⁷ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 30

⁹⁸ Srov. ŠÍNOVÁ R., WESTPHALOVÁ R., *Nejlepší zájem dítěte*, s.1091 [online].

⁹⁹ Srov. MATĚJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, s. 63–67.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 67.

Také posuzování těchto potřeb je velice specifické, jakožto individuální okolnosti každého případu, které nelze předem odhadnout.¹⁰¹

§ 1666 německého občanského zákoníku upravuje, kdy je nejlepší zájem dítěte ohrožen. V případech, kdy rodiče takové nebezpečí nejsou schopni, nebo jej nechtějí odvrátit, zasahuje rodinný soud. Jako bezprostřední nebezpečí můžeme považovat fyzické, psychické nebo duševní blaho dítěte.¹⁰²

Možné příčiny ohrožení nejlepšího zájmu dítěte:

1. Úrazy na těle nebo zdraví dítěte – jakýkoli trestný čin spáchaný na dítěti je považován za ohrožení zájmu dítěte. Za trestné činy jsou považovány fyzické a psychické týrání, pokus o vraždu, zároveň i fyzické napadání se rodiči vzájemně. Dále je trestným činem pohlavní zneužívání, které musí být prokázáno na základě konkrétních věrohodných důkazů.
2. Odmítnutí lékařského ošetření – v případě rodičem odmítaného rodiče potřebného lékařského ošetření či operace je ohrožen zájem dítěte. Také nevhodným přístupem rodiče (např. pokud dítě trpí astmatem a rodič kouří, tím se prokazatelně zhoršuje nemoc dítěte).
3. Snížené rodičovské kompetence – v Německu považují za snížené rodičovské kompetence nekontrolované výbuchy vzteku, které jsou časté a opakované. Taktéž i přehnané protektivní rodičovství nebo bránění styku s druhým rodičem. Duševní nebo těžká tělesná onemocnění rodičů jsou též posuzovány jako snížené rodičovské kompetence, je-li v jejich důsledku ohrožen zájem dítěte. Za výchovné deficity ohrožující zájem dítěte lze považovat i závislost na drogách nebo alkoholu či neschopnost rodičů reagovat na potřeby dítěte.
4. Nezajištění povinné školní docházky nebo vzdělávání dítěte – pokud rodiče odmítají zajistit vzdělávání dítěte nebo dítě školního věku nepřihlásí k povinnému vzdělávání, je to rovněž považováno za ohrožení zájmu dítěte. Za ohrožení zájmu dítěte lze kvalifikovat i rozhodnutí rodičů změnit školu bez souhlasu druhého rodiče.
5. Zanedbávání dítěte – jakákoli forma zanedbávání dítěte, byť i jako pasivní chování ze strany rodiče (nezájem o péči), zanedbávání péče, jakými jsou například podvýživa, špatná hygiena nebo špatný dohled, představují ohrožení nejlepšího zájmu dítěte.¹⁰³

U procesu zjišťování nejlepšího zájmu dítěte hraje důležitou roli přiměřenost a to takovou, že je nutné se vyvarovat neopodstatněného upřednostnění jednoho zájmu dítěte před jiným. Dotčené zájmy dítěte se časem, změnou okolností, věkem a sociální situací dítěte, mění. A tak nelze předpokládat, že můžeme vyvodit závěr o nejlepším zájmu dítěte, který bude platný jednou provždy. Naopak se jedná o dynamické pojetí, kdy zjišťování nejlepšího zájmu dítěte je nikdy nekončícím procesem. V sociální práci lze využít nástroje ke zjištění, jakými jsou vyhodnocování situace dítěte a rodiny a individuální plánování.¹⁰⁴

¹⁰¹ Srov. ŠÍNOVÁ R., WESTPHALOVÁ R., *Nejlepší zájem dítěte*, s.1107–10108 [online].

¹⁰² Srov. KGK, *Was versteht man unter Kindeswohl und Kindeswohlgefährdung?* [online].

¹⁰³ Srov. tamtéž [online].

¹⁰⁴ Srov. HOFSCHEIDEROVÁ, A., *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte*, s. 10.

3.10 Snižování nejistoty dítěte

Faktory, vedoucí v případě rozpadu rodiny ke snižování nejistoty dítěte, jsou neustálé ubezpečování rodičů o bezpodmínečném přijetí dítěte a lásce k němu. Zároveň musí dítě vědět, že je jeho názor vyslyšen. Někdy je pro něj těžké mluvit s rodiči o svých pocitech, o tom, co prožívá, co si přeje a potřebuje. Častokrát mají rodiče svých starostí plnou hlavu a mohou na dítě trochu zapomenout a nevěnovat mu tolik energie a pozornosti. V situaci, kdy jsou jeho rodiče v konfliktu, může dítě zažívat pocity, jakými jsou strach a úzkost. Může se projevit plačtivost, nespavost, bolesti různého typu (hlavy, břicha aj.), ale i agrese a vzdor. Pokud se dítěti rozejdou rodiče, rozpadl se mu domov, který do té doby představoval přístav bezpečí a jistoty.

Aby toho nebylo málo, jeden z rodičů zmizí z jeho života. Rodičovský konflikt s sebou přináší i konflikt loajality dítěte, které nechce ztratit ani jednoho z rodičů. Děti často tvoří strategii „přežití“, jenž se může zaměřovat s jejich pohledem na celou situaci. V případě vyhrocených konfliktů rodičů se dítě dostává do zcela nové situace, do té doby pro něj absolutně neznámé. Najednou do jeho života vstupují osoby, jakými jsou advokáti, sociální pracovníci, soudci, psychologové a jiní. Přijde mu zvláštní, že je najednou důležité jako nikdy předtím a později dojde ke zjištění, že ani nikdy potom.¹⁰⁵

Děti potřebují ventilovat své osobní problémy a strachy. Zároveň je potřebují s někým sdílet. Na základě těchto skutečností začaly napříč ČR vznikat projekty, dětské skupiny (kroužky), které začaly fungovat v rámci interdisciplinární spolupráce. Tyto projekty se měly zaměřit na pomoc rodičům a dětem v situaci rozpadu rodiny. Cílem těchto skupin je snižování nejistoty dítěte pomocí speciálních technik sociální diagnostiky a terapie. Zaměřují se převážně na komunikaci s dítětem a poskytování poradenství rodičům zaměřeného na řešení vzájemných vztahů rodičů a dětí. Dochází tak k participaci dětí do rozhodování o vlastní situaci – hledání pro něj vhodného řešení a informování o záležitostech, které se jej týkají.¹⁰⁶

Mezi takové kroužky patří např. Dětský průvodce rozvodem, určený pro děti ve věku 6–12 let¹⁰⁷. Jedná se o dětskou doprovázející skupinu pomáhající k orientaci dětí, jež se ocitly, vlivem rozpadu rodiny, v nelehké a často nepochopitelné situaci. Tato skupina pomáhá dětem se v situaci lépe zorientovat a přijmout ji. Děti se setkávají v hravém, přátelském a bezpečném prostoru s ostatními dětmi, které prožívají podobné pocity. Mohou společně sdílet své myšlenky, zkušenosti, přání a obavy. Nejen, že děti zjistí, že nejsou na „celou věc“ sami, ale mohou také uzavírat nová přátelství. Věková hranice je vybrána pro typické období hravosti, tvořivosti a přátelskosti, zároveň s sebou nesoucí riziko s ohledem na změny spojené se začátkem školní docházky i počínajícím obdobím prepuberty, jenž může přinášet prosazování se a utváření vlastní identity. Věkový rozptyl zajišťuje ve skupině dětí různorodost názorů. Děti nejsou k ničemu nuceni, pokud chtějí, zapojují se do aktivit sami, nebo zůstávají jen pouhými posluchači. Primární je, aby

¹⁰⁵ Srov. RUDOLPH, J., *Jsi moje dítě*, s. 4.

¹⁰⁶ Srov. Portál Jakdal [online].

¹⁰⁷ Srov. Portál Jakdal, *Skupinová práce s dětmi zajišťovaná organizací Jak dál? z.s. Olomouc* [online].

se dítě cítilo dobře, v bezpečí a dostalo se mu podpory. V komunikaci se využívají různé kreativní pomůcky umožňující dětem o těžkých tématech hovořit.¹⁰⁸

Takto dětský kroužek hodnotí jedna z maminek: „Program kroužku i práci lektorek hodnotím velmi vysoko – existují i jiné organizace, které nabízejí práci s dětmi v rozvodu, ale kroužek Dětský průvodce světem rozvodu je ojedinělý: rodič ví, že dítě nezažije „jen“ práci s emocemi a odreagování, ale problémy se řeší i v racionální rovině, probíhá otevřená komunikace na citlivá témata. Velmi cenná je možnost konzultace rodiče s lektorkami. Účast našeho dítěte v kroužku byla určitě důležitá a přínosná pro celou rodinu, kroužek nám pomohl ukončit nejhorší etapu rozvodu – spor o péči o děti. Vědomí, že je o dítě po psychické stránce nějak postaráno, bylo pro mne osobně největším pozitivem. Velmi jsem také ocenila existenci pracovního sešitu – společné listování sešitem bylo výbornou příležitostí, jak nenásilně zavést hovor na citlivá témata a dát možnost dítěti zeptat se, na co potřebuje. Než začal syn chodit do kroužku, dost těžko jsem hledala chvílky, kdy začít takový rozhovor, aby to nebylo moc násilné. Syn zpočátku do kroužku chodit vůbec nechtěl, bylo mu líto volného času, o který přichází. Ale z kroužku odcházel vždy v dobré náladě, vyprávěl, co zajímavého dělali, výtvarné aktivity ho vyloženě bavily. Když kroužek skončil, řekl mi, že je rád, že tam chodil. Mně a tuším, že i jeho tatínkovi, spadl kámen ze srdce, když jsme se dozvěděli, že náš rozvod prožívá normálně a není na pokraji zhroucení či deprese, jak jsme si mysleli a jak to chvílkami vypadalo.“¹⁰⁹

Jeden z takových kroužků v tachovském regionu navštívili i chlapci z případu uvedeného níže. Nejen, že děti zažívali pocity nejistoty, docházelo i k rozdělování sourozenců (možná rodiči nevědomky) a tím také k narušování sourozeneckých vazeb. Sourozenci si často mohou pomáhat a podporovat v situacích, kdy jsou rodiče nedostupní (v tomto kontextu myšleno v rodičovském konfliktu, kdy rodiče nejsou schopni reálně nahlížet na celou situaci a svým jednáním mohou ohrozit zdravý psychický vývoj dětí).¹¹⁰

Kauza č. 2 - Viktor Š. (13 let) a Jan Š. (10 let)

Rodiče nezl. Viktora a Jana požádali o rozvod manželství. Bydleli společně v rodinném domě mimo Stříbro. Matka pracovala jako operátorka v malé firmě a otec pracoval u PČR. Nezl. Viktor chodil do 3. třídy ZŠ, byl sportovně nadaný a otec ho vedl ke sportu. Nezl. Jan chodil do mateřské školy. Matka dětí pracovala na zkrácený úvazek, aby mohla zajišťovat chod domácnosti a starat se o děti. Otec jako policista byl více vytížený. Dle sdělení rodičů jejich soužití bylo již v minulosti výrazně problémové.

Tentokrát se paní Š. rozhodla, že podá žádost o rozvod a s dětmi se odstěhovala ke svým rodičům do Tachova. Otcí dětí se to samozřejmě nelíbilo, a když si vzal k sobě děti na víkend, tak odmítl Viktora matce vrátit, protože údajně měl chtít Viktor zůstat u otce. V této době se rodiče obrátili na OSPOD, jelikož se nebyli schopni vůbec dohodnout. Matka trvala na tom, že chlapci musí zůstat pohromadě a byla přístupná i na střídavou péči. Tzn. že by otec měl u sebe na týden společně s Viktorem i Jana. Toto otec odmítal, protože by se mladšímu synovi stýskalo. K dohodě mezi rodiči, i přes snahu pracovnice OSPOD nedošlo, a bylo alespoň

¹⁰⁸ Srov. Portál Jakdal [online].

¹⁰⁹ Portál Jakdal [online].

¹¹⁰ Vlastní praxe a společný rozbor s psychologem.

domluveno, že otec umožní matce návštěvu Viktora. Viktor však matku zcela odmítal, nechtěl k ní vůbec jezdit na víkendy. S mladším bratrem se viděl pouze o víkendu, kdy jej měl otec u sebe. Otci v této celé situaci pomáhala a radila jeho matka, která se také snažila na OSPOD vysvětlit, jaká je matka dětí hrozná, zlá, a ještě ke všemu alkoholička. Otec doložil písemné vyjádření Viktora, že si nepřeje, aby se s ním matka stýkala a ani ho vyhledávala. Do soudního jednání, které bylo 2x odročeno ze strany otce nebo jeho právního zástupce, matka Viktora neviděla, protože jí odmítal. Matka se velmi stýskala a jela se dokonce podívat na Viktorovo fotbalový zápas, aby s ním byla alespoň trochu v kontaktu. Viktor jí však napsal ošklivou a sprostou zprávu, že si to nepřeje. Další kontakt se synem matka uskutečnila ve škole, ale ani tam jí Viktor nechtěl vidět. Učitelka byla z celé situace velice nervózní, protože byla svědkem scény, která se ve škole odehrála, jak byl Viktor nepřítelný. Otec odmítal návštěvu u psycholožky, která by zahájila intervenci v rodině. Paní Š. by toto naopak velmi uvítala, protože byla přesvědčená, že se Viktor otce bojí, a proto se s ní nechce stýkat.

Nařízené soudní jednání proběhlo velmi bouřlivě za přítomnosti advokátů a bylo rodičům přikázáno, aby navštívili psycholožku, která spolupracuje s místním soudem. Otec se snažil návštěvu odložit a posléze se mu termín dvakrát, z pracovních důvodů, nehodil. Při jednání u psycholožky otec podepsal dohodu ohledně styků matky s Viktorem a zavázal se ji dodržovat. I přes dohodu, kterou se otec zavázal dodržovat, se styky nerealizovaly a matka nadále syna neviděla. Podala proto návrh k soudu na předběžné opatření ohledně styků s Viktorem. Soud matce vyhověl a otec musel na základě předběžného opatření matce syna na víkend vydat. Jakmile byl Viktor bez otce, tak se matce svěřil, že se mu po ní strašně stýskalo a chtěl za ní jezdit, ale bál se otce a babičky, kteří na ní nadávali.

Kontakt proběhl pouze jednou, přestože bylo vydáno předběžné opatření. Z důvodů obavy o narušení sourozenecké vazby, kdy se bratři téměř nevidali, dal podnět OSPOD k účasti obou chlapců v dětské skupině, která v rámci interdisciplinárního týmu v Tachově fungovala. Svůj podnět OSPOD odůvodnil s tím, že výstupy z dětské skupiny, která se zabývá dětmi rodičů, jenž prožívají rozpadem nebo vleklým partnerským a tím zároveň i rodičovským konfliktem, nelze zneužít. A to ani pro potřeby OSPOD, rodiče a soud, protože se jedná o stabilizování psychického stavu dítěte v náročné životní situaci. Oba chlapci se tohoto kroužku pravidelně účastnili, sdíleli svoje pocity a posilovali sourozeneckou vazbu. Začaly se narovnávat vztahy k matce ze strany Viktora.

Soud následně rozhodl, po vyjednávání rodičů u psychologa, o střídavé péči u Viktora a u Jana o výlučné péči matky. Během této doby si rodiče již našli nové partnery a k sobě se nevrátili. V současnosti má matka oba syny svěřené do péče.

Pohled psychologa:

Zde je patrná dynamika vývoje rodičovského konfliktu, ale i změny v ladění potřeb dětí. Je velmi důležité s touto proměnlivostí pracovat při vedení rodičů rozpadem jejich vztahu. Důležité je pořád zdůrazňovat prospěch dětí, pracovat se všemi členy rodiny a poskytovat oporu dle jejich traumatizace. Je patrné, že otec zraněný rozchodem s manželkou inklinoval k manipulování dítěte ke své emoční podpoře a zpočátku se o syna opíral, a syn jej měl potřebu podporovat, protože s ním soucítit a vnímal, že se tatínek trápí. Postupně se mu začínalo stýskat po bratrovi a matce, ale navenek měl ještě tendence matku kritizovat, protože byl ovlivněn osobou otce. Po podání předběžného opatření, kdy bylo umožněno synovi kontaktovat se

s bratrem a matkou se syn vrátil ke starým pocitům, kdy ještě vnímal matku a bratra jako blízké osoby. Po vyjednávání psychologa s rodiči a vyšetření dětí došlo k uzavření dohody mezi rodiči, ale i děti měly šanci uchopit své pocity z rozpadu rodiny, vyjádřit to co je trápí, rozpustit své obavy a říkat svůj názor na situaci rozpadu rodiny. Tento proces participace dětí na uspořádání vztahů v rodině po rozchodu rodičů, pokračoval i v rámci docházky na kroužek, kde sdílely to, co prožívají. Postupně si děti ještě utvořily repertoár pocitů a náhledů na novou situaci a díky sdílení v kroužku se mohli v těchto pocitech lépe orientovat. Byla posílena sourozenecká vazba, ale i vazba staršího syna na stabilnější matku až do té míry, že vykryštovala potřeba synů být spolu a opírat se o rodičovskou postavu matky. Po absolvování kroužku pro děti z rozvedených rodin začal starší syn více inklinovat k delšímu sdílení času v prostředí matky a odklánět se od proměňujícího prostředí otce, který se odstěhoval z původního bydliště rodiny a našel si novou partnerku.

Nakonec bylo výsledkem posilování participace dítěte na procesu ukotvení výchovné péče, svěřením obou synů do péče matky a otci byl určen široký styk s oběma syny. Pozice sourozeneckých vazeb a náhledu dětí na rozpad rodiny se tedy proměňovala a s umožněním participace dětí na tomto procesu byl významným prvkem k ukotvení spokojenosti celé rodiny.

3.11 Orientuje se dítě?

Dle Vařenkové je pro děti je složité se v celé situaci rodičovského konfliktu zorientovat. Přichází spousta otázek spojených s novým způsobem života, než na jaký byly doposud zvyklé.¹¹¹

Potřebují se seznámit s možnými variantami bydlení a musejí mít představu, jak budou probíhat přesuny do nových domovů. Zároveň je důležité jim dopřát se v novém domově zabydlet, aby se necítily pouze jako na návštěvě. Tyto skutečnosti ovlivňují nebo mohou ovlivnit přijetí změn v životě dětí. V situaci, kdy došlo k rozpadu rodiny, dochází k mnoha změnám v rodinném uspořádání a bezpodmínečně se musí zohlednit uspořádání rodiny, které fungovalo doposud. V případě péče o malé děti je předpoklad, že tuto péči zajišťuje více jeden z rodičů. Avšak tato skutečnost by neměla být pro jednoho z rodičů upřednostněním na úkor rodiče druhého, který by tím pádem byl upozaděn. Pokud se do té doby jeden rodič do péče o děti zapojoval méně, je potřeba vytvořit podmínky pro větší začlenění do aktivit týkajících se dětí. Změna však musí nastat i u převážně pečujícího rodiče. Zejména přijetím výchovných schopností druhého rodiče a podporou jeho rodičovských kompetencí.¹¹²

Rodiče by měli zvážit, jaký dopad budou mít veškeré změny pro dítě, protože některé děti nemají rády změny, jsou silně fixovány na věci a prostor, kterými pro ně domov představuje. Důležité jsou i širší vztahy spojené s vázáním se na dané místo. O veškerých pocitech, nejistotách a obavách by měli rodiče s dětmi komunikovat a vyjasňovat situaci. Pokud by si rodiče ve své pozici nebyli jistí, mohou s touto problematikou pomoc zainteresované instituce (OSPOD, psycholog

¹¹¹ Srov. *Rozhovor s Mgr. Zdeňkou Vařenkovou*.

¹¹² Srov. PÉMOVÁ, T. PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 24.

aj.).¹¹³ S orientací dítěte v rodičovském konfliktu se začíná osvědčovat právě dětská skupina zmiňovaná výše.¹¹⁴

3.11.1 20 proseb dítěte

Jak již bylo zmíněno, odborníky na nejlepší zájem dítěte jsou jeho rodiče. Úlohou ostatních odborníků, kteří s rodiči pracují, je objasnit prožívání a potřeby v této specifické situaci. Dané profese mohou využít několik způsobů edukace. V první fázi při práci s rodiči se takové informace mohou rodičům sdělit např. formou letáku.¹¹⁵

Některé soudy a OSPODy již využívají letáky, ve kterých je uvedeno 20 proseb dítěte, které zformulovala německá spisovatelka Dr. Phil. Karin Jäckel (viz Příloha II – 20 proseb dítěte).¹¹⁶

¹¹³ Srov. PÉMOVÁ, T. PTÁČEK, R., *Sdílené rodičovství*, s. 24–25.

¹¹⁴ Vlastní praxe a společný rozbor s psychologem.

¹¹⁵ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 30.

¹¹⁶ Srov. tamtéž, s. 34

4 Interdisciplinární spolupráce neboli cochemský model

Cochemský model představuje spolupráci všech profesí a institucí účastnících se opatrovnického řízení. Význam této spolupráce je ve zvýšení efektivity v přístupu, znalostech a kompetencích těchto zastupujících profesí. Pokud se kompetence vzájemně propojí a jednotlivé úkony na sebe navazují, interdisciplinární spolupráce pak neumožňuje rodičům prostor pro taktizování, nařízená opatření působí neefektivněji a velké procento rodičů nakonec dospějí k fungující dohodě.¹¹⁷

V následující kapitole jsou individuálně popsány odborné profese, jejich vstup do opatrovnického sporu a jaká je jednotlivá funkce OSPOD, soudu a psychologa v rodičovském konfliktu. Tato kapitola je též obohacena o kazuistiku zaměřenou na intenzivnější terapeutické ošetření rodiny ze strany psychologa.

4.1 Interdisciplinární spolupráce

Jak již bylo popsáno, interdisciplinární spoluprací rozumíme určitý standardizovaný postup s jasně definovanými rolami všech zúčastněných profesí účastnících se opatrovnického řízení. Mezi principy interdisciplinární spolupráce patří.¹¹⁸

- Odpovědnost a rozhodnutí rodičů za život dítěte.
- Zúčastněné profese jsou si rovny (příspěví k řešení problémů je rovnocenné).
- Respekt, komunikace, orientace na dítě (jak rodiče, tak všichni zástupci profesí).
- Koordinovaný výkon všech profesí (nutná aktivní spolupráce v rámci pravidelného setkávání řídicí skupiny nebo základního týmu).¹¹⁹

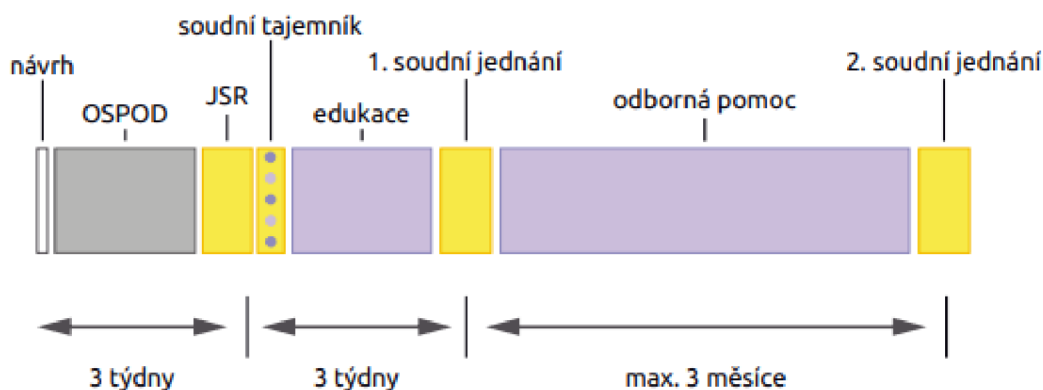
Následující postup se v rámci interdisciplinární spolupráce předem stanovuje, a to z důvodů lhůt jednotlivých úkonů a organizací. Přibližně do jednoho měsíce od podání návrhu k soudu na úpravu poměrů k nezletilému dítěti jednoho z rodičů (nebo oběma rodiči) je nařízeno první soudní jednání nebo jiný soudní rok (JSR). Při JSR se jedná o neformální setkání soudce a rodičů a OSPOD, který má zde funkci kolizního opatrovníka). Takové jednání nemá náležitosti a pravidla soudního řízení. JSR může probíhat i mimo soudní síň a soudce si neobléká talár a ani zasedací pořádek se nedodrží (soudce si rodiče usazuje vedle sebe a celkově vystupuje spíše z pozice mentora, než autority). Tato fáze může být brána jako přípravná fáze na jednání.¹²⁰

¹¹⁷ Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 1 [online].

¹¹⁸ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 11.

¹¹⁹ Srov. *tamtéž*, s. 11.

¹²⁰ Srov. *tamtéž*, s. 12.

Obrázek 4¹²¹ - lhůty

V meziobdobí JSR a podáním návrhu se uskuteční schůzka rodičů, kterou uskuteční OSPOD nebo vyšší soudní úřednice (VSÚ). Pokud jsou rodiče vyzváni OSPOD, je povinnost se na jejich pokyn na schůzku se dostavit, a to v souladu s § 53 odst. 2 a 3 zákona č. 359/1999 Sb.¹²² Pokud by OSPOD kontaktoval nejprve jeden z rodičů, je vyzván, aby informoval druhého rodiče, že na společné schůzce musí být oba rodiče. OSPOD může s organizací schůzky danému rodiči pomoc, kontaktovat druhého rodiče a sjednat termín.¹²³

4.2 Role OSPOD v interdisciplinární spolupráci

„Orgán sociálně právní ochrany dětí vystupuje v rámci opatrovnického řízení ve věci péče o nezletilé ve dvojí roli. Jako poskytovatel poradenství rodičům (§ 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD) a v roli kolizního opatrovníka, bývá jím soudem jmenován pracovník OSPOD v naprosté většině případů (§ 892 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb. OZ a § 469 č. 292/2013 Sb. ZŘS).“¹²⁴

Při rozpadu rodiny se výkon kolizního opatrovníka obvykle zaměřuje pouze na provádění šetření v domácnostech a následně se podává zpráva o poměrech nezletilého dítěte soudu na jeho žádost. [pozn. opatrovnické spory řešeny tzv. „po staru“]. Kolizní opatrovník může s dítětem provést pohovor, ale také se s dítětem vůbec potkat nemusí. V tomto bývá rozdílnost praxe. V případě, že si žádá soud šetření v domácnostech, taková zpráva zpravidla nemá žádnou důležitou výpovědní hodnotu a celý postup je pro OSPOD zatěžující. Také se stává, že při soudním jednání kolizní opatrovník vidí rodiče prvně, kdy s rodinou ani dítětem nepracoval. A ... „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“¹²⁵

¹²¹ NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 11.

¹²² S odkazem na zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, na povinnost rodičů či rodiče nezletilých dětí spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany při ochraně zájmů a práv dítěte. V případě nespolečné spolupráce s OSPOD může být v souladu s § 53 odst. 2 písm. a) až c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, rodiči uložena pořádková pokuta až do výše 20.000 Kč, a to i opakovaně.

¹²³ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 12.

¹²⁴ Tamtéž, s. 20.

¹²⁵ Úmluva o právech dítěte, čl. 3.1.

Vycházíme-li z předpokladu, že je v zájmu dítěte mít i po rozvodu/rozchodu rodičů možnost uskutečňovat svůj vztah s oběma rodiči, je evidentní, že potřebujeme do řešení pozdějšího uspořádání života dané rodiny od začátku zapojit oba rodiče a samozřejmě vhodným způsobem i dítě, přiměřeně jeho věku a schopnostem.¹²⁶

4.2.1 Poskytování poradenství rodičům

Jedná se o poskytování poradenství dle § 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD, jako možný nástroj OSPOD. Ten může, i mimo jiné, rodiči, jenž OSPOD oslovil a orientuje se v právním rámci a základních službách jakými jsou neziskové organizace a jiné profesionální služby, sepsat návrh k soudu týkající se úpravy poměrů k nezletilým dětem. Tento postup má mnoho rizik, jelikož se OSPOD setkává pouze s jedním z rodičů a může obdržet informace, které jsou neúplné, zavádějící nebo zkreslené. Dalším rizikem je ztráta důvěry druhého rodiče, proti kterému návrh často vyznívá.¹²⁷

4.2.2 Rozhovor s oběma rodiči

Pro oba rodiče je společný pohovor s OSPOD možností, jak předávat identické informace ve stejný čas a na jednom místě. Takovému setkání může a nemusí předcházet sepsání návrhu. Společné jednání by měl být jednoznačný první krok nezávislý na sepsání či nesepsání návrhu. Při tomto postupu je pak lepší možnosti využití poradenství směřované oběma rodičům. Společná nebo oddělená komunikace s rodiči se posuzuje případ od případu.¹²⁸

Obrázek 5¹²⁹ - zahájení spolupráce rodiči s OSPOD

Výsledek takové spolupráce může být shoda rodičů. Tím je myšlena nikoliv shoda rodičů na výsledku, ale ochota ve způsobu hledání řešení (jako např. využití mediace, terapie u psychologa či využití jiných služeb neziskových organizací nebo jiných odborníků).¹³⁰

Neshodou je míněna neschopnost rodičů dospět v základních bodech k přijatelnému rozhodnutí. Nejsou schopni se domluvit jak na podobě budoucí péče o dítě, tak ani na dalším postupu (využití mediace apod.).¹³¹ OSPOD však může, v případě nespolupracujících rodičů, využívat výchovných opatření. A to formou

¹²⁶ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnícké řízení cochemského typu*, s. 21.

¹²⁷ Srov. BRZOBHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 9-10 [online].

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 10 [online].

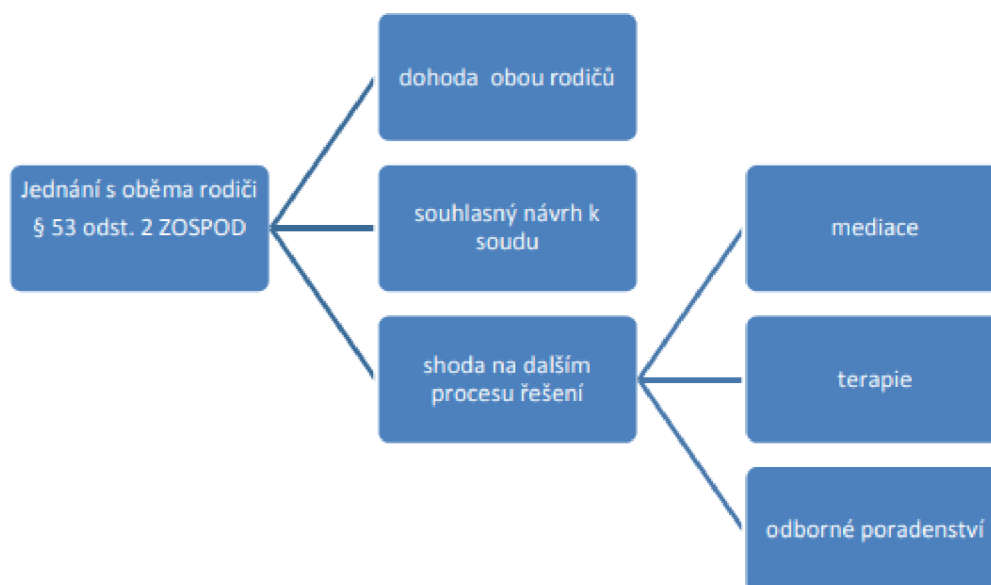
¹²⁹ Tamtéž., s. 10 [online].

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 10 [online].

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 10 [online].

nařízení prvního setkání s mediátorem nebo uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc.¹³² Jednotlivé postupy jsou převážně závislé na kapacitě OSPOD a zažité postupy bývají na jednotlivých OSPOD také značně odlišné.¹³³

V případě, že dojde v této chvíli nebo v průběhu dalšího jednání k rozhodnutí využít další pomoci jiných subjektů, nejlépe tuto spolupráci podchytit tzv. trojdomou. A to mezi rodiči, OSPOD a vybraným poskytovatelem sociálních služeb. Trojdoma následně vyjasňuje očekávání všech zúčastněných stran (protože OSPOD a rodiče nemusejí mít stejnou představu o spolupráci). Vymezí se otázky ohledně důvěrnosti a předávání informací. OSPOD díky trojdomě setrvává v roli manažera případu koordinující práci ostatních subjektů.

Obrázek 6¹³⁴ - jednání s rodiči dle § 53 odst. 2 ZOSPOD

4.2.3 Edukace rodičů

Cílem edukace je zmírnění partnerského konfliktu (třetí strana – většinou to bývá OSPOD – docílí změnu chování rodičů vyvrácením teze, že by o dítě mohli přijít. A předá informace o tom, jak následně posuzuje rodičovské kompetence soud). Rodičům se sdělí právní možnosti (výše a pravidla výživného aj.). Důležité je neustálé opakování zájmů a potřeb dítěte a kladení pozornosti na něj. Rodiče by měli reagovat, zda celé situaci porozuměli a zda dostali srozumitelně vysvětleny odpovědi na veškeré jejich otázky. Měli by být objasněny všechny oblasti týkající se stanovení výživného a realizace v praxi, jak probíhá soudní řízení (že potřebují potvrzení o svých příjmech a výdajích, oddací list, rodný list dítěte aj.). Také by měla zaznít informace o tom, že soud posuzuje jejich rodičovské kompetence na základě jejich ochoty se domluvit, zda se vzájemně ve svých rolích respektují a dodržují prozatímní dohody. Zásadním faktem je komunikace rodičů se svými

¹³² Srov. ZSPOD § 13 odst. 1 d), § 12 odst. 1 b) a c)

¹³³ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnícké řízení cochemského typu*, s. 20.

¹³⁴ BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 10 [online].

děti a rodiče by měli mít dostupné materiály, jež by jim v komunikaci mohly pomoci, popř. by byli odkázáni na službu, na kterou by se mohli obrátit v případě, že by si sami nevěděli rady.¹³⁵

4.3 Opatrovnické řízení

Soud hraje v interdisciplinární spolupráci hlavní roli. Soudce představuje pro rodiče nejvyšší autoritu převážně rozhodující o osudu dítěte, přestože je soudce vede k tomu, že je v nejlepším zájmu dítěte, když toto činí sami rodiče. Opětovně jim opakuje význam zachování slušného vztahu jednoho k druhému, vede je k opětovnému převzetí rodičovské odpovědnosti a vysvětluje výhody vzájemné dohody. Již to, že rodiče stanuli před soudem bez souhlasného návrhu, napovídá, že bude zapotřebí využít autoritu, jenž soud má, aby se ochránily nejlepší zájmy dítěte.¹³⁶

Je důležité, aby opatrovníční soudci byli intenzivně zapojeni do interdisciplinárního týmu a byli souhlasní v přístupu k rodičům zmiňovaným v předešlých kapitolách. Pro soudce je závazek dodržování stanovených lhůt řízení dle domluvy (tři týdny nebo jeden měsíc), aby bylo možné zachovat předvídatelnost vývoje z hlediska času a intervencí jiných organizací. Rodiče se tak nemusí obávat vleklého sporu. Všichni zainteresovaní znají svoje role, znají svoje vstupy do rodičovského konfliktu a mohou se spolehnout na stanovený postup.¹³⁷ Cílem opatrovnického soudu je jednat rychle. Klimeš upozorňuje, že rychlý a rázný postup častokrát způsobí méně škody, než pomalý a váhavý průběh.¹³⁸

Úloha soudu:

- Vede rodiče ke společné rodičovské odpovědnosti, včetně odpovědnosti za rozhodnutí.
- Orientuje rodiče na potřeby dítěte.
- Rodiče odkazuje na využití odborné pomoci.
- Ukládá odbornou pomoc.
- Vytváří tlak na rodiče z pozice autority (objasňuje, jakým způsobem bude hodnotit jejich rodičovské kompetence).
- Ustanovuje OSPOD kolizním opatrovníkem.
- V případě potřeby určuje soudního znalce.
- Stanovuje průběh řízení (termíny jednání, uložení poradenské péče, mediace...)¹³⁹

Čím později by rozhodnutí bylo vydáno, tím se zvyšuje riziko zkresení situace v rodině. V případě prodlužování rozhodnutí nebo čekání na jednotlivé úkony by nervozita a stres spojené se soudním řízením zvyšovala napětí a vyostřovala by konflikty v rodině. Takovému stresu jsou vystaveni nejen rodiče, ale i děti. Ovšem

¹³⁵ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 22.

¹³⁶ Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M. ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 50 [online].

¹³⁷ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 23.

¹³⁸ Srov. KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*, s. 6.

¹³⁹ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 24.

na druhou stranu nemůže být rychlý postup v opatrovnickém řízení na úkor řádnému provedení všech relevantních důkazů a zjištění nejlepšího zájmu dítěte.¹⁴⁰ A to dle nálezu Ústavního soudu: „... ačkoli je výslech dítěte před soudem mnohdy důležitou součástí zjišťování podkladů pro spravedlivé rozhodnutí a je i právem dítěte, nemůže a nesmí představovat absolutní povinnost, ale naopak musí být předmětem pečlivého posouzení, v závislosti na požadavcích, spojených s nejvlastnějším zájmem dítěte v každém konkrétním případě.“¹⁴¹

Soud dbá na participační práva dětí a ve veškerých jednání v opatrovnických řízeních by mělo jít primárně o snahu poskytování všech informací dítěti proto, aby si mohlo udělat vlastní názor a následně jej interpretovat. Soud tyto informace může poskytnout sám a dle § 100 odst. 3 občanský soudního řádu, mu v tom ani nic nebrání. Věková hranice výslechu dítěte 12 let, v §867 OZ, je pouze doporučující a soud může vyslechnout i dítě mladší, které je schopno formulovat svůj názor. Je však důležité zohlednit psychologické a sociální dopady na samotné dítě. Proto v případě potřeby tyto informace lze zajistit od OSPOD, který již s dítětem byl v opakovaném kontaktu a lze předpokládat, že došlo k navázání vztahu důvěry.¹⁴² Avšak v jednom ze svých nálezu Ústavní soud uvádí: „Ustanovení opatrovníka nezabývá soud povinnosti dítě do řízení zapojit, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem; soud musí dítěti zejména umožnit účastnit se jednání a k věci se vyjádřit. Je totiž třeba zabránit situacím, kdy je dítě považováno za pouhý objekt, o kterém rozhodují jiní. Pro dítě je právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocit, že není objektem a pasivním pozorovatelem událostí, ale že je důležitým subjektem práva a také účastníkem řízení. ... Případné omezení těchto práv dítěte musí být vždy řádně odůvodněno právě s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Opačným postupem poruší soud práva dítěte na projednání věci v jeho přítomnosti a být slyšeno v každém soudním řízení, které se ho dotýká, garantovaná čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.“¹⁴³

Každé dítě má právo požádat o pomoc a ochranu i bez vědomí rodičů či jiných právních zástupců. Podle svých schopností má právo vyjadřovat své názory a přání při řešení záležitostí, které se ho týkají. Na jeho názory by měl být brán zřetel. V míře odpovídající jeho věku a schopnostem je dítě rovněž informováno o všech krocích a rozhodnutích, jež se ho týkají. Ocitne-li se dítě v přímém ohrožení nebo akutně bez náležité péče odpovídající jeho věku a schopnostem, může soud na základě předběžného opatření rozhodnout o jeho umístění mimo rodinné prostředí. V naléhavých případech rozhoduje soud do dvaceti čtyř hodin a toto předběžné opatření trvá po dobu jednoho měsíce. Pokud nedojde k vyřešení situace a rozhodnutí o dalším osudu dítěte, může soud předběžné opatření prodloužit vždy o jeden měsíc tak, aby celková doba nepřesáhla šest měsíců.¹⁴⁴ Jestliže dojde ke zjištění, ať soudem či OSPOD, že stávající právní stav není v zájmu dítěte, může soud nově upravit poměry, které budou v zájmu dítěte. A to i bez návrhu druhého rodiče. Častokrát se může stát, že např. matky hřeší na to, že není standartním postupem jim dítě fyzicky odebrat a jelikož nemůže být svěřeno do trvalé péče otce,

¹⁴⁰Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 50 [online].

¹⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2014, sp. zn. [I. ÚS 2643/13-2](#).

¹⁴² Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 50–51 [online].

¹⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. [I. ÚS 3304/13-2](#).

¹⁴⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*, s. 363.

tak nařídít ústavní výchovu pouze z důvodu, že matka štvě dítě proti otci. Soudy by mohly v takovém případě využít institut pěstounské péče na přechodnou dobu, kde by děti měly možnost vidět zdravý vztah mezi mužem a ženou, bez *boje na život a na smrt*. V dikci pěstounů by bylo řízení pravidelného styku dětí s oběma rozhádanými rodiči.¹⁴⁵

Klimesš doporučuje s rodiči, kteří mají sklon bojovat o své děti, jednat ostřeji a s větším důrazem. Dle jeho názoru se tím sníží pravděpodobnost, že se projeví mechanismus relativní frustrace, který je posiluje ve vzájemném boji o děti.¹⁴⁶

4.3.1 Odborná pomoc

Pokud se rodičům během řízení u prvního jednání nepodaří nalézt shodu nebo nedojde ani k prozatímní dohodě, soud může nejprve doporučit a později již nařídít odbornou pomoc. Ta je často realizována neziskovými organizacemi pověřenými výkonem SPOD.¹⁴⁷

Možná je krátkodobá intervence odborníků s rodiči či dlouhodobá spolupráce s psychologem. V závislosti na dostupnosti sociálních služeb se již můžeme setkat i s tzv. dětskými skupinami, zabývající se dětským průvodcem rozvodu/rozchodu.¹⁴⁸

Zajistit práci s rodiči mohou tyto odborné subjekty¹⁴⁹:

- Poradny pro rodiny
- Příspěvkové organizace transformované z tradičních poraden pro rodinu
- Občanské poradny
- Centra sociálních služeb
- Neziskové organizace zabývající se prací s rodinou
- Zapsaní mediátoři (dle zákona č. 202/2012 Sb. – Zákon o mediaci)
- Mediátoři¹⁵⁰

Cílem těchto pomáhajících profesí je výkon doporučené i nařízené odborné pomoci. Při nařízené mediaci je výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti následující: dle § 100 odst. 2 o.s.ř. může soud účastníkům řízení nařídít první setkání se zapsaným mediátorem, přičemž se nejedná o započínající mediaci, nýbrž setkání má pouze informativní a motivační charakter. K navázání kontraktu o provedení mediace dochází uzavřením smlouvy o provedení mediace a váže se na

¹⁴⁵ Srov. KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*, s. 6.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 6.

¹⁴⁷ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 25.

¹⁴⁸ Spolek Jak dál? z.s. průvodce rodin na cestě změnou – byl založen za účelem posilování zdravých vztahů v rodinách s dětmi, podpory rodičovství, partnerství/manželství a rodin ohrožených. Tj. provádění rodin s dětmi, kde dojde/dochází/došlo k rozpadu rodiny vlivem rozvodu/rozchodu rodičů a pomoci při řešení náročných životních událostí, které mají dopad na biopsychosociální fungování člověka ve společnosti např. přijetí nového člena rodiny, výchova a péče o dítě/děti, rozpad rodiny, krize mezi partnery/manželi duševní onemocnění některého ze členů domácnosti, podpora pečujících osob apod. Dále si klade za cíl působit v oblasti vzdělávání, provádění a mentoringu odborníků především v pomáhajících profesích. jakdal.eu [online].

¹⁴⁹ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 25.

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 25.

dobrovolnost stran nikoli na rozhodnutí soudu. Ideální případ nastane tehdy, pokud důsledkem prvního setkání jsou strany motivovány k uzavření smlouvy o provedení mediace. Nařízením prvního setkání ve smyslu ustanovení § 100 odst. 2 o.s.ř., je snaha zapsaného mediátora detailněji rodinnou mediací přiblížit. Pokusí se vysvětlit účastníkům řízení výhody a nevýhody mediace, její principy a průběh. Také je poučí o celém procesu a předá jim kompletní informace potřebné pro rozhodnutí, zda se smlouva o mediaci uzavře. Mediátor účastníkům řízení pomůže zvážit, zda je pro ně mediace vhodnějším a uspokojivějším řešením nežli soudní rozhodnutí.¹⁵¹

Odbornou pomocí opětovně dochází k edukaci, orientování se na řešení problémů a deeskalaci rodičovského konfliktu. Bývá navázaná dlouhodobější spolupráce s psychologem, mediátorem aj., kteří pracují na převzetí rodičovské odpovědnosti, zapojují dítě do spolupráce a pracují s rodiči terapeuticky. Informují soud o zahájení, přerušení, průběhu rodinné terapie a o ukončení odborné pomoci. Posuzují rodičovské kompetence a podávají doporučení, jak zapojit do péče o dítě rodiče, kteří mají sníženou nebo dočasně omezenou kompetenci. Důležité je zajištění včasných termínů rodičům. Začlenění pomáhajících profesí do interdisciplinární spolupráce přináší větší efektivitu do poskytování odborné pomoci. Opětovně je vytvářen na rodiče tlak, který byl vytvářen již OSPOD a soudem, a tím se tak vytváří soustředěný tlak na rodiče k převzetí rodičovské odpovědnosti a snaze nalézt nejlepší možné řešení v zájmu dítěte. Je definován jednotný postup všech profesí, který přináší jasný kontext pro práci s rodiči. Tyto služby by měly být dostupné, a proto je vhodné o případném navýšení kapacity jednat v rámci komunitního plánování či na setkání interdisciplinárního týmu s přizváním zřizovatele.¹⁵²

4.3.2 Role psychologa

V rámci interdisciplinární spolupráce se možnosti psychologa v poradně mění, přestože současný český systém nenabízí koncepčně žádné služby, které by byly určeny pouze dětem. Tyto služby vyžadují znalost a aktivitu na straně dítěte, kdy nejdůležitější a nejúčinnější podporou pro děti je informovanost, poskytnutí bezpečného prostředí pro jejich vyjádření názorů a přání. Psycholog započne práci s rodiči v okamžiku, kdy poradnu sami navštíví, nebo je rodičům poradenská péče nařízena. Pokud poradnu navštíví pouze jeden rodič nebo se nařízené poradenské péče nechce aktivně účastnit jeden z rodičů (přestože byl o schůzce informován), psycholog s tím nemůže udělat vůbec nic. Zapojením dítěte do terapie dojde v případech, kdy jej rodiče aktivně přivedou a požadují jeho zapojení. Iniciátorem účasti dítěte může být i samotný psycholog. Avšak ani jedna z možností není standardní. Dítě s psychologem většinou hovoří za účasti obou rodičů či jednoho z nich nebo rozhovor proběhne pouze s psychologem. Rodiče mohou být v jiné místnosti, ale dítě může být částečně nebo přímo vystaveno konfliktu loajality. Může docházet ke strachu, že svou výpověď způsobí bolest a zklame tak rodiče. Vhodnější formou, která by mohla být systematicky nabízenou podpůrnou službou výhradně pro děti (bez přítomnosti rodičů) by mohla být hra, arteterapie,

¹⁵¹ CAK, *Výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s.* [online].

¹⁵² Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 25–26.

dramaterapie a s ní spojené rozhovory. Tyto formy by mohly sloužit k efektivnímu zapojení do řešení opatrovnických sporů.¹⁵³

Psycholog může být také součástí interdisciplinárního týmu a v rámci odborné pomoci návštěvu u něj může doporučit soud. V následující kauze byla dlouhodobější terapeutická péče rodiny velice potřebná.

Kauza č. 3 – Eliška M. (10 let)

Pan M. pracuje jako profesionální hasič a paní M. vykonává funkci místostarostky. Jsou manželé 23 let. Paní M. má dospělou dceru V., která neměla uvedeného otce v rodném listě a pan M. si ji nezrušitelně osvojil v době, kdy byla ještě hodně malá. Ze společného manželství se jim narodila dcera Eliška.

Paní M je velmi atraktivní žena, která si zakládá na tom, jak vypadá, jak se chová. Je velmi přátelská, usměvavá a snaží se působit stále pozitivním dojmem. Pan M. je mladší o několik let. Bydleli v domě, který byl vlastnictvím paní M. Dům po celou dobu manželství rekonstruovali, měli společnou hypotéku.

Na OSPOD se dostali v době, kdy pan M. odešel ze společné domácnosti a požádal o rozvod manželství. Soud tak vyzval OSPOD, aby zjistil poměry a stanoviska rodičů k celé věci. Pan M. chtěl dceru do střídavé péče, měl připravenou i dohodu o vypořádání společného jmění manželů a rád by se v klidu s manželkou na všem dohodnul. Paní M. byla velmi zhrzená, ponížená a nebyla schopná přijmout novou situaci a dle jejích slov ostudu, kterou udělal celé rodině. Hned od počátku uváděla, že důvodem jejich rozchodu je jiná *ženská*, dokonce stará, která by *mohla být jeho matkou*. Jednalo se o jejich společnou známou, která s nimi jezdila na dovolenou, na společné akce a všichni se navzájem dobře znaly. Eliška jí nazývala *tetou*. Samozřejmě v době, kdy ještě nebyla příčinou jejich rozchodu. Paní M. své dceři říkala všechno a netajila se tím, že právě *teta* je důvodem odchodu jejího tatínka. Eliška od té chvíle nechtěla tátu ani vidět. Nechtěla s ním ani hovořit a aby jí kontaktoval telefonicky. Nepřála si, aby za ní jezdil a už vůbec s ním nemínila kamkoliv odjet od maminky. Stavěla se do role, že maminka je chudák a ona jí musí ochraňovat. Na OSPOD proběhly dvě schůzky rodičů a jeden pohovor s Eliškou. Eliška opravdu neustoupila ani o krok ze svých zásad a přesvědčení a také nemínila slyšet to, že jí má tatínek rád a moc se mu po ní stýská. Paní M. na tom byla úplně stejně a v žádném případě nechtěla dovolit setkání s Eliškou, protože si to Eliška *nepřeje* a ona respektuje pouze její přání. Také odmítala návštěvu psychologů.

Eliška chodila na taneční kroužek, který vedla její starší sestra V. a zároveň na hasičský kroužek, kde pomáhal také pan M. Paní M. zařídila, aby už v hasičském kroužku pan M. nepůsobil, protože by byl s Eliškou a *ona si to nepřeje*. Jediným setkáním otce a Elišky byla návštěva u babičky ze strany otce.

Pan M. naopak přicházel se zprávami, jak se Eliška horší ve škole, stýká se s divnými chlapci, je stále sama doma atd.

Proběhlo první jednání u soudu, které probíhalo za účasti právních zástupců obou rodičů. Soud uložil rodičům návštěvu psychologů. Z návštěvy u psychologů vyplynulo, že je Eliška zmanipulována matkou a její sestrou. Na *povel se umí*

¹⁵³ Srov. MATOUŠEK O., NOVÁKOVÁ M., *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – Cochemská praxe*, s.75–76 [online].

rozbrečet a velmi dobře si uvědomuje své chování. Byly doporučeny pravidelné styky s otcem, které musí rodiče a převážně Eliška dodržovat. Od té doby pan David příležitostně Elišku viděl. Pravidelně docházelo k situacím, že zrovna v termínu, kdy měla být s otcem, tak probíhala taneční soutěž, které se účastnila, nebo měla nějakou akci s jinými dětmi atd. Pan M. stále ustupoval, protože nechtěl být ještě horší než doposud. Nechtěl, aby kvůli němu dcera nemohla např. na oslavu narozenin nebo taneční soutěž. Pokud měla různé veřejné aktivity, vždy se za ní přijel podívat. Eliška se k němu chovala velmi přezíravě a odmítavě. Pan M. svoji dceru tak miloval, že to vše snášel, přestože přiznal, že za normálních okolností by už dostala výprask za takové chování *rozmazleného spratka*. Když Eliška k otci výjimečně přijela domů, měla podmínku a to takovou, že tam nebude *teta*, která s panem M., ve společné domácnosti, žila. Všechno se přizpůsobovalo Elišce. Pan M. se začal obávat, že přijde i o přítelkyni, která už toho začínala mít také dost. Při jednom sezení u psychologky bylo Elišce vysvětleno, že by se měla již s přítelkyní otce stýkat a prožívat s nimi společné chvíle a zážitky. Když se danou věc dozvěděla paní M., tak ztropila příšernou scénu otci i psychologce. Paní M. již v té době měla nového přítele, který bydlel u ní doma. Podle ní je tato situace v pořádku, protože on nezavinil rozpad jejich manželství, oproti přítelkyni pana M. Eliška se sama vyjádřila, že maminka *má právo* být zase šťastná. Po nějakém čase se přeci jenom podařilo, že Eliška prožila jeden den s otcem a jeho přítelkyní. Společně připravovali oběd, byli na výletě a Eliška byla úplně jiné, spokojené dítě. Toto jí vydrželo pouze do okamžiku, kdy přijeli před dům, ve kterém bydlela s matkou. Nasadila ztrápený výraz a bez pozdravu odešla z auta.

U pana a paní M. došlo k rozvodu manželství. Eliška zůstala v péči matky a s otcem začaly být kontakty častější. Trávila s ním i víkendy, včetně nastaveného prázdninového styku, ve kterém si ověřovala svoji spokojenost, bez vlivu náhledů matky na otce.

Pohled psychologa:

Postoje matky dceru silně ovlivňovaly v utváření režimu styku s otcem, dcera se ztotožňovala s jejím citovým zraněním a snažila se s matkou držet koalici a podobně jako ona otce odsoudit a potrestat. Dcera byla vedena k tomu, aby se vracela do role dítěte a nedržela koalici s dospělými, kteří otce odsoudili. V terapii byla z otce snímána vina a posilovány pozitivní vzpomínky a zážitky s jeho osobou. Postupně bylo navrhováno i začlenění partnerky otce do trávení času s otcem. Psycholog pracoval s celým rodinným systémem, ale zejména byla věnována péče dceři, která se nemohla projevovat autenticky, bez manipulativního ovlivnění milovanou osobou. Dcera mohla sdělovat své pocity, které byly vnímány s veškerou důležitostí. Postupně byla odebírána emoční nálož a rozpouštěny pocity nenávisti vůči otci. Nezletilá byla vedena k oddělení konfliktu rodičů a rozpadu jejich vztahu od svých náhledů na otce. Byl posilován vztah otec a dcera a dítě bylo vedeno k větší autentičnosti a přístupům ke svým pocitům, nikoli kopírování postojů matky. Tím, že byl dán dítěti prostor vyjadřovat se opakovaně k rodinné situaci, byla posilována kompetence dítěte spolurozhodovat a participovat na uspořádání vztahů v rozpadlé rodině. Vztahy mezi nezletilou dcerou a otcem se postupně narovnaly. Pokud by, ale nebylo s takto manipulovaným dítětem terapeuticky pracováno, se snahou zapojení osoby dítěte ve smyslu spoluúčasti na rozhodování o svém osudu, nedošlo by pravděpodobně k odblokování nenávistných postojů

dcery vůči otci a vedlo by to k trvalejšímu rozvrácení vztahů. Participace dítěte zde hrála důležitou roli a přispěla ke zdravému uspořádání vztahů v rodinné struktuře.

4.3.3 Soudní znalec

V současné době se role soudního znalce povolaneého při řešení rodičovského konfliktu v rámci interdisciplinární spolupráce odlišuje od postavení, které zastával v běžné praxi.

V běžné praxi, pokud rodiče nebyli schopni se dohodnout na podstatných otázkách týkajících se péče o jejich děti, neměli zájem nalézt schůdná řešení a ani soud nebyl schopen bez dalších informací zaujmout stanovisko, ten následně nařídil vyhotovení znaleckého rodinně-psychologického posudku. Výsledky znaleckých posudků v takových konfliktních soudních procesech mají však za následek dramatické důsledky pro dotčené děti.¹⁵⁴ Při rozhodování soudu se využívá tzv. *diagnostický posudek*, který má za pomoci diagnostických metod, nalézt *lepšího rodiče*. Pro děti, do té doby vyrůstající s oběma rodiči, je toto nepochopitelné a spíše to svědčí o perspektivě dospělých o formě dobra dítěte. Z diagnostických posudků vedou často zjištění o osobnostech rodičů k dalším vypjatým situacím a cesta k řešení konfliktu může být natrvalo zmařena.¹⁵⁵

V cochemské praxi, kdy spolu jednotlivé odborné profese kooperují, se předem stanovuje pracovní postup pro případ nutného zapojení soudního znalce. Je zohledněn společný cíl, a to přivést rodiče minimálně k rozhovoru, který je zaměřen na zájem dětí. Zpracování takového posudku je zaměřeno na možnosti řešení a následně se předkládají soudu a ostatním odborným profesím, návrhy řešení, jejichž realizace je konzultována s rodiči.¹⁵⁶

Znalec by k základním otázkám o výchovné kompetenci rodičů a doporučení pro vhodné výchovné uspořádání pro dítě, měl přistupovat jako k *mulové hypotéze*.¹⁵⁷ To za předpokladu, že ... „výchovné kompetence rodičů jsou pro výchovu daného dítěte dobré a je vhodné, aby se rodiče podíleli na výchově dítěte ekvivalentním způsobem. Tedy, aby výchovné uspořádání se podobalo co nejvíce dosavadnímu modelu, kdy rodiče vychovávali dítě spolu.“¹⁵⁸

Oproti *diagnostickému posudku* by měl *znalecký posudek orientovaný na řešení* dodat soudu informace k realizaci soudní úpravy a mimo jiné i dosáhnout cíle při řešení rodičovského konfliktu, který se vypracuje buď samostatně s rodiči, či dát k tomu možnost soudu a ostatním zainteresovaným profesím.¹⁵⁹

Při tvorbě znaleckého posudku se znalec zaměřuje na rodičovské kompetence, psychologické a vývojové potřeby dítěte a výslednou shodu (případně doporučení uspořádání péče). Primárně musí být posuzovány výchovné kompetence, hodnoty týkající se rodičovství, schopnosti a ochota plánovat budoucnost dle potřeb dítěte, schopnost zajištění stabilního a milujícího domova. Na druhou stranu se hodnotí i potenciál pro nevhodné chování či pochybení, které by mohly negativně ovlivnit

¹⁵⁴ Srov. RUDOLPH, J., *Ty jsi moje dítě*, s. 60.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 61.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 60–61.

¹⁵⁷ Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 67 [online].

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 67 [online].

¹⁵⁹ Srov. RUDOLPH, J., *Ty jsi moje dítě*, s. 61.

vývoj dítěte.¹⁶⁰ „Hodnocení psychopatologie nebo specifických rysů osobnosti je v těchto případech spíše sekundární a je relevantní pouze tehdy, pakliže daná zjištění mají prokazatelný vliv na výchovné schopnosti rodičů. V žádném případě se ovšem nejedná o primární účel posudku. Uváděna by měla být vždy pouze zjištění, která mají přímou relevanci k výchovným schopnostem.“¹⁶¹

¹⁶⁰ Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M. ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 70 [online].

¹⁶¹ Tamtéž, s. 70 [online].

5 Intervence

Ne vždy je interdisciplinární spolupráce plně univerzální. U výrazně psychopatologických a morálně narušených jedinců není funkční. Patologické formy chování se mohou objevit i u rodičů, kteří sami poruchu osobnosti nemají, ale jsou již deformováni dlouhodobým a neřešeným bojem o dítě.¹⁶²

Jestliže byli rodiče dostatečně edukováni, jak ze strany OSPOD, tak dalšími zúčastněnými odbornými profesemi, včetně soudu, který přiblížil jeho principy, jakými jsou skutečná snaha a ochota domlout se v zájmu dítěte, vzájemný respekt rodičovských rolí a dodržování dočasných dohod, a přesto stále nejsou schopni se domlout, je evidentní, že ve své rodičovské roli **selhávají**. Soudu nezbyvá nic jiného než v takovém případě rozhodnout autoritativně, avšak pro takové rozhodnutí potřebuje další podklady. V této fázi je již zapotřebí dítě chránit (především po rozhodnutí soudu), aby na něj neměly vliv konfliktní situace jeho rodičů a dítě nezůstávalo na celou situaci samo.¹⁶³

V závěrečné kapitole se objevuje nezpůsobilost k vykonávání rodičovské odpovědnosti a jak se v takovém případě postupuje. Opětovně se představí vzhled psychologa v kazuistice propojené s tématem. Rodičovský konflikt s sebou může přinést zdeformování vztahů v rodině a s tím spojené i manipulativní jednání ze strany jednoho z rodičů. Dle Janáčkové takové jednání dokáže eskalovat v syndrom odcizeného rodiče.¹⁶⁴

5.1 Nekompetentní rodič

Pokud rodiče nejsou schopni vykonávat rodičovskou odpovědnost ve společné shodě¹⁶⁵, dochází k riziku zneužití rodičovské odpovědnosti dle § 6 písm. a) bod 3, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁶⁶

„Zůstává jen malé procento rodičů, kteří buď dočasně, nebo trvale ztratili rodičovskou kompetenci nebo její část. Jedná se nejčastěji o osoby postižené duševní poruchou, o lidi závislé na alkoholu či drogách nebo o rodiče, jejichž vzájemný konflikt je tak vyhrcovaný, že jim dočasně znemožňuje jednat v nejlepším zájmu dítěte. V těchto případech je dohoda rodičů vyloučená a nezbyvá než rychle autoritativně rozhodnout.“¹⁶⁷

V případě diagnostikování poruchy osobnosti rodiče je pro dítě velmi důležité vhodně upravit jeho pečující poměry. Stanovit spolehlivě diagnózu poruchy osobnosti souvisí s problematikou diagnostiky a klasifikace poruchy osobnosti a zároveň vyplývá ze specifčnosti vyšetřovaných rodičů účastných opatrovnických sporů. V takových sporech se musí počítat s variantou, že posuzovaný se snaží udělat co nejlepší dojem a podává o sobě a svém chování nejlepší reference, které mohou být zkreslené, nebo nepravdivé. K nejspolehlivější metodě o posouzení

¹⁶² Srov. BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*, s. 1 [online].

¹⁶³ Srov. NOVÁKOVÁ, M., *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, s. 23.

¹⁶⁴ Srov. JANÁČKOVÁ, L. *Dítě má ten druhý aneb Syndrom odcizeného rodiče* [online].

¹⁶⁵ Srov. § 876, odst. 1 OZ.

¹⁶⁶ Srov. ZOSPOD.

¹⁶⁷ POLÁK, V., *Kdo se nedohodne, nemá rád své dítě* [online].

osobnosti slouží objektivní informace o chování zachyceném v delším časovém úseku. Protože porucha osobnosti výrazně ovlivňuje výchovné schopnosti rodiče, je doporučován asistovaný styk, který se důrazně monitoruje. Opatrovnické spory jsou obzvláště náročné na osobní a sociální roviny rodiče. Rodičovský konflikt je jedním z nejzávažnějších problémů ohrožující zdraví a zdárný vývoj dítěte. Pravidelnost konfliktu je zřejmá v případě, kdy je rodiči diagnostikována porucha osobnosti. Stále je respektován vzájemný kontakt rodiče a dítěte, nicméně je v těchto případech posunut na *druhé místo*. Takový zájem nesmí dítě ohrožovat. Pokud asistovaný kontakt neprobíhá upokojivě a případně by mohl dítě poškozovat, měla by být zvážena varianta zákazu styku rodiče s dítětem, popř. doporučit úplný zákaz styku. Posouzení výchovných schopností spojených s problematikou uspořádání péče, v případě poruchy osobnosti, nejsou předmětem odborné diskuse, pokud je zřejmé a podložené, že jednání rodiče narušuje zdraví a zdárný vývoj dítěte. V takovém případě je asistovaný styk či úplný zákaz styku nutný.¹⁶⁸

Pokud je dítě vyhodnoceno jako ohrožené ve smyslu § 6 ZOSPOD č. 359/1999 Sb. [v kauze níže se jedná konkrétně o odst. g)], je nutné, aby zasáhl OSPOD, protože byl shledán důvod k výkonu SPOD – bylo ohroženo blaho a zájmy dítěte.¹⁶⁹

Kauza č. 4 – Matyáš J. (1,5 roku)

Paní J. a její manžel spolu bydleli v rodinném domku v malé vesnici a měli syna Matyáše, kterému byl rok a půl. Paní J. chodila do práce a pan J. byl na mateřské dovolené, staral se o syna a hospodářství (asi 100 slepic a králíky). Zároveň pracoval jako noční hlídač. Jejich soužití bylo problematické, docházelo u nich k častým hádkám, rodiče na sebe vzájemně volali PČR, byli několikrát řešeni u přestupkové komise. K hlášení o přítomnosti u konfliktů nezletilého dítěte od PČR OSPOD obdrželo souběžně s návštěvou paní J. na OSPOD, která se na OSPOD obrátila v okamžiku, kdy došlo k dalšímu napadení a pan J. byl vykázán PČR na 10 dní z obydlí.

V domě zůstala paní J. se synem, byla v pracovní neschopnosti a rozhodla se, že manželství ukončí a požádá o rozvod. Manžel bydlel v tuto dobu u sestry. Paní J. se v žádném případě nechtěla s manželem setkat na společné schůzce a pokusit se o dohodu, která by byla v zájmu jejich syna. Sdělila, že je manžel narušený a ona se s psychopatem domlouvat nebude. Druhý den se na OSPOD dostavil p. J., který chtěl probrat jeho možnosti a aby mu byl syn svěřen do jeho péče, protože jeho manželka je psychicky narušená, bere léky a o syna se nemůže starat. Žádal OSPOD, aby provedl kontrolu v místě bydliště, zda je vše v pořádku a hlavně, jestli se manželka také stará o slepice a králíky. Je to jejich živobytí a on na to nyní nemůže dohlédnout.

Pracovnice OSPOD provedly sociální šetření v místě bydliště a pohled, který se jim naskytl, je šokoval. Celé okolí domu bylo zastavěno různými věcmi, starými vraky aut a krmení pro slepice a králíky. Na zahradě byl neskutečný nepořádek a velké množství různých zvířat. V domě byla jedna velká skládka. V jednotlivých místnostech bylo tolik nábytku, nepotřebných věcí, stohů balíků letáků, plná chodba obalů na vajíčka a plat, že se dalo procházet jen úzkými uličkami.

¹⁶⁸ Srov. PAVLÁT, J., *Porucha osobnosti a její posouzení v opatrovnických znaleckých posudcích*, ČSP, s. 71–72 [online].

¹⁶⁹ Srov. ZOSPOD.

Paní J. měla u sebe svoji matku, která potvrdila, že o manželských konfliktech ví, ale že si dcera nenechala poradit. Zároveň sdělila, že do domácnosti její dcery nejezdí, protože jí zeť nemá rád a nechce jí tam. Matka matky oznámila, že své dceři pomůže a vezme si ji společně s vnukem, k sobě domů a se vším dceři pomůže. Jak s výchovou, tak i s hlídáním.

Po uplynutí doby, kdy byl pan J. vykázán z domu, OSPOD provedl další šetření v místě bydliště. Pan J. byl zpět v domě zároveň s manželkou a jejich synem. Oba byli velmi arogantní, útoční, napadali pracovnice OSPOD, že se jim nemají míchat do života. Oni se rozhodli, že spolu budou žít a nikdo jim nebude říkat jakým způsobem. Paní J. vzala svůj návrh, podaný u soudu, zpět. Oba podali stížnost na pracovníci OSPOD a žádali, aby k nim již nechodila.

Po uplynutí nějaké doby se stalo, že se paní J. zhoršil její psychický stav. Skončila v léčebně a syn zůstal v domě s otcem. V této době se do situace vložila matka paní J. a chtěla si vzít vnuka k sobě. Toto rozhodnutí OSPOD podporoval. Otec byl výrazně proti, tvrdil, že má babička problémy s alkoholem a nechce, aby syna vychovávala ona. V mezidobí však kontaktovala OSPOD sestra pana J. Věděla o problémech soužití jejího bratra i to, v jakém stavu je domácnost rodičů malého Matyáše. Sama již vychovávala tři děti a bratr jí často s Matyášem navštěvoval. Děti Matyáše měly rády, a i on na ně reagoval kladně. Po provedeném šetření podal OSPOD návrh na předběžné opatření o svěřeni Matyáše sestře pana J. Pan J. nakonec s touto variantou také souhlasil, se sestrou si rozuměl a alespoň tak mohl chodit do práce, protože potřeboval splácet dluhy.

Proběhlo soudní řízení a nezletilý byl nakonec svěřen do pěstounské péče jeho babičky ze strany matky.

Pohled psychologa:

Zde je uvedena kazuistika, kde vlastně participace dítěte proběhnout nemohla, protože nebyly vytvořeny vhodné podmínky pro možnou účast dítěte na spolurozhodování a roli sehrál samozřejmě i útlý věk dítěte. V tomto případě bylo nutné prvotně hájit zájmy dítěte na stabilní a vyhovující péči přímým postupem oddělení OSPOD, které muselo vyjednávat i se širší rodinou, protože kompetence rodičů pečovat o dítě byly v tomto případě omezené.

5.2 Syndrom odcizeného rodiče

Syndrom odcizeného rodiče neboli PAS (parental alienation syndrome)¹⁷⁰ je ... „dětská porucha, která vzniká téměř výhradně v souvislosti se spory o péči o dítě. Jeho primárním projevem je dětská očerňovací kampaň proti dobrému, milujícímu rodiči – kampaň, která nemá žádné opodstatnění. Vyplývá to z kombinace indoktrinací programujícího (vymývání mozků) rodiče a vlastního přispění dítěte k očerňování cílového rodiče. Je-li přítomno skutečné zneužívání a/nebo zanedbávání rodičů, může být nevráživost dítěte oprávněná, a proto nelze použít vysvětlení syndromu odcizení rodičů pro nepřátelství dítěte.“¹⁷¹

¹⁷⁰ Srov. GARDNER R.A., *The Parental Alienation Syndrome* [online].

¹⁷¹ Tamtéž.

Při tomto syndromu dítě jednoho rodiče přijímá a druhého odmítá. Musíme však rozlišit dvojí typy případů. V prvním případě narušené dítě patologicky odmítá styk s rodičem, který je relativně normální. V případě druhém se normální dítě brání styku s patologicky narušeným rodičem. PAS by se tak měl týkat prvního případu, jelikož zde neshledáváme poruchu zavrhujeícího ani zavrženého rodiče, ale dítěte, které jednoho z rodičů, častokrát i aktivně, odmítá a nejednou zde nacházíme kreativní bájnou lhavost. Tato skutečnost vychází z podstaty manipulace dítěte jedním z rodičů, kdy cílem je *odříznutí* druhého rodiče od sebe a společných dětí. PAS představuje skutečné *zmrzačení* mysli dítěte s trvalými následky v dospělosti, při navazování partnerských vztahů. Může se však projevit již ve škole.¹⁷² Klimeš uvádí, že sociální pracovníci jsou nejednou proti tomuto jevu hojně tolerantní. Ve zprávách učených pro potřeby soudu se objevují věty typu, že se matka o dítě dobře stará, pouze ho popuzuje proti otci, kdy tato věta je stejně logická, jako kdybychom řekli: *Matka se o dítě stará dobře, jen ho občas nutí vypít dvě deci technického benzínu.*¹⁷³ Pokud by úřady a soudy postupovaly váhavě a nerozhodně, nevědomky by vybízely manipulující rodiče k větší neohroženosti a většímu nasazení do boje za odcizení druhého rodiče. V takovém případě jdou stranou veškeré ohledy na skutečné zájmy dítěte. A takový protiprávní stav, který je ke škodě dítěte, by mohl v praxi trvat celá léta.¹⁷⁴

¹⁷² Srov. KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*, s. 5.

¹⁷³ Tamtéž, s. 5.

¹⁷⁴ Srov. KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*, s. 6.

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo seznámit s postavením dětí, které se nacházejí v rodičovském konfliktu a představit možnosti participace z hlediska opatrovnického řízení. S touto problematikou je spojen cochemský model, který výrazně napomáhá začlenit děti do procesu rozhodování o podobě jejich budoucího života. Zároveň byly popsány pocity dětí, které nechtějí ztratit ani jednoho z rodičů. V tomto kontextu bylo uvedeno, že se rodiče musí oprostít od konfliktů mezi sebou a zaměřit se na potřeby a zájmy dětí, protože pouze rodiče jsou odpovědní za jejich další zdárný vývoj. Dále byla představena edukace rodičů, která je první intervencí do rodičovského sporu a měla by rodiče přesvědčit o převzetí rodičovské odpovědnosti. Rodiče jsou ti, kteří informují své děti o celé situaci týkající se rozpadu rodiny jako první a měli by vyslyšet jejich přání. Až po tomto kroku přichází na řadu intervence OSPOD, soudů a dalších odborníků zapojených do interdisciplinární spolupráce. V práci je poukázáno na možná rizika vyplývající z nedostatečných rodičovských kompetencí, jakými může být např. syndrom odcizeného rodiče.

V práci jsem reflektovala, za pomoci odborné literatury, své poznatky získané během působení na OSPOD ve Stříbře. Současně byla práce obohacena o pohled psychologičky Mgr. Zdeňky Vařenkové, se kterou jsme započaly spolupráci v rámci vzniklého interdisciplinárního týmu při etablování cochemského modelu v tachovském regionu.

Dle jejích četných zkušeností jako psychologa působícího v interdisciplinární spolupráci s Okresním soudem v Tachově, děti mnohdy v rozvodové situaci chtějí, aby spolu rodiče hlavně komunikovali bez konfliktů a také rozhodovali o tom, jaké bude uspořádání rodiny po jejich rozchodu. Z toho vyplývá, že děti nechtějí rozhodovat sami za sebe. U koho budou bydlet a na jak dlouho se uvidí s druhým z rodičů. To jsou pro děti natolik těžká rozhodnutí, převážně v první fázi rozchodu rodičů, že se k rozhodnutím vůbec nechtějí uchýlovat. Touží po tom, aby za ně rozhodli rodiče, kteří pro ně znamenají jistotu a autoritu. Rády se podvolí různým řešením, když zároveň vnímají shodu a dohodu rodičů. Při stabilizaci rodinné situace a převážně rodičů, dojde ke zvyšování kompetence dítěte posuzovat a nahlížet na vztahy k jednotlivým rodičům a tím se zvyšuje participace dítěte na rozhodování o uspořádání výchovné péče. Je podstatné provést úvodní krok a vytvořit tzv. *rychlodohodu*, která bude řešit prvotní uspořádání výchovné péče, avšak postupným krystalizováním vztahů a určitou fází ve vývoji dětí se jejich náhledy proměňují. Pokud je dítě v rodině *ukotvené*, stává se více kompetentním a dokáže participovat na případné reorganizaci uspořádání výchovné péče. Kompetence dětí se postupem věku mění, ale zároveň se mění i dynamika rozpadového konfliktu. S přicházejícími novými partnery je důležité dát dětem prostor, protože se mohou měnit jejich zaběhlé stereotypy a potřeby v uspořádání péče. S přibývajícím věkem dítěte by se jeho participace na rozhodování měla zvyšovat.

Participace dětí se proměňuje v závislosti na věku dítěte. Každé věkové období má své potřeby a schopnosti participaci podstoupit v závislosti na dalších faktorech, jakými jsou stabilizace rozpadového konfliktu a rozšíření rodinného systému o příchod nových partnerů a polorodých sourozenců.

Díky zavedení cochemské praxe do systému rozhodování o poměrech k nezletilým dětem, se zvýšila šance dětí spolurozhodovat v rodinném systému a utvářet pocit životní spokojenosti.

Seznam použitých zdrojů

HRUŠÁKOVÁ a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-740-644-9.

KLIMEŠ, J., *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu*, 2009. Učební materiál z vzdělávacího programu.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

MATOUŠEK, O. a kol., *Encyklopedie sociální práce*. Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0366-7.

NOVÁKOVÁ, M. *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*, Akademický ústav Karviná, z.ú., 2019.

PÉMOVÁ T., PTÁČEK, R. *Sdílené rodičovství*. Národní institut pro děti a rodinu, 2020. ISBN 978-80-87066-07-2.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kol., *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 20001. 80-200-0607-9.

RUDOLPH, J. *Ty jsi moje dítě*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.

ROGALEWICZOVÁ, R. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

ŠÍNOVÁ, R., WESTHAPLOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol., *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, s. r. o., 2016. ISBN 978-80-7502-179-3.

WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ L. *Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace*. in: HOLÁ, L., WESTPHALOVÁ, L., KOVÁČOVÁ, A., SPÁČIL, O. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-015-4.

Elektronické zdroje

BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol., *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte*. 2015 [online]. [cit. 18. 04. 202]. Dostupné na WWW: <https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Realizovane_PROJEKTY/2_Rozvoj_partnerstvi_v_oblasti_mezinarodni_spoluprace/Metodicka_doporuceni/Interdisciplinari_spoluprace_v_nejlepsim_zajmu_ditete.pdf>

ČAK, *Výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s.* 2019 [online]. [cit. 05. 05. 2022]. Dostupné na WWW:<<https://www.cak.cz/assets/pro-advokaty/mediace/aktuality/vykladove-stanovisko-ss-474-zrs-2019.pdf>>

DÍTĚ V CENTRU ZÁJMŮ. 2020 [online]. [cit. 05. 05. 2022]. Dostupné na WWW: < <http://ditevcentruzajmu.cz/>>

GARDNER R.A., *The Parental Alienation Syndrome.* 2002 [online]. [cit. 10. 05. 2022]. Dostupné na WWW: < <http://richardagardner.com/ar22>>

HOBLÍKOVÁ Ž., KROPÁČKOVÁ J. *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie.* 2019 [online]. [cit. 11. 05. 2022]. Dostupné na WWW:<<https://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/zjistovani-nazoru-ditete-v-soudnim-rizeni-mezioborova-studie>>

HOFSCHEIDEROVÁ, A. *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte.* 2016 [online]. [cit. 26. 04. 2022]. Dostupné na WWW:<<https://llp.cz/wp-content/uploads/Prakticky-pravni-pruvodce-nejlepsim-zajmem-ditete.pdf> >

JAK DÁL. 2020 [online]. [cit. 02. 04. 2022]. Dostupné na WWW:< <https://jakdal.eu/>>

JANÁČKOVÁ, L. *Dítě má ten druhý aneb Syndrom odcizeného rodiče.* 2016 [online]. [cit. 02. 04. 2022] Dostupné na WWW:<<https://www.mojezdravi.cz/psychika/dite-ma-ten-druhy-aneb-syndrom-odcizeneho-rodice-14.html> >

JÍLEK, D. *Jak porozumět nejlepším zájmům dítěte, Pobyt cizinců: Vybrané právní problémy.* 2013 [online]. [cit. 26. 04. 2022] Dostupné na WWW:<https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/Pobyt_cizincu_2013.pdf>

KINDESSCHUTZ-ORGANISATION SCHWEITZ, *Cochemer Praxis.* 2020 [online]. [cit. 18. 04. 2022] Dostupné na WWW:< <https://www.kisos.ch/cochemer-praxis.php>>

KGK. *Was versteht man unter Kindeswohl und Kindeswohlgefährdung?* 2018 [online]. [cit. 28. 04. 2022] Dostupné na WWW: < https://www.anwalt.de/rechtstipps/was-versteht-man-unter-kindeswohl-und-kindeswohlgefahrdung_105163.html

MPSV, *Právo na dětství: Národní strategie péče o ohrožené děti.* 2018 [online]. [cit. 09. 04. 2022] Dostupné na WWW:<http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Participace_PPT_MPSV_Juzova_Kotalova.pdf>

- NOVÁKOVÁ, M. *Cochem*. 2022 [online]. [cit. 28. 03. 2022] Dostupné na WWW:< <https://www.cochem.cz/>>
- NOVÁKOVÁ M., MATOUŠEK O. *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – cochemská praxe*. 2017 [online]. [cit. 20. 04. 2022] Dostupné na WWW:< https://e-psycholog.eu/pdf/novakova_matousek.pdf>
- PAVLÁT, J. *Porucha osobnosti a její posouzení v opatrovnických znaleckých posudcích, ČSP*. 2018 [online]. [cit. 02. 05. 2022] Dostupné na WWW:< http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2018_2_71_77.pdf>
- POLÁK, V. *Kdo se nedohodne, nemá rád své dítě*. 2016 [online]. [cit. 20. 05. 2022] Dostupné na WWW:< <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=16674>>
- POLÁKOVÁ P. *Efektivní práce s rodinami v rozpadu soužití rodičů aneb „nemá smysl přesvědčovat nepoučeného*. 2021 [online]. [cit. 20. 04. 2022] Dostupné na WWW:<<https://espediente.cz/nastroje-efektivni-prace-s-rodinami-v-rozpadu-souziti-rodicu/>>
- PORADNA SPOLU. *Rodičovské kompetence*. 2019 [online]. [cit. 02. 04. 2022] Dostupné na WWW:< <https://rodicespolu.cz/rodicovske-kompetence/>>
- ROGALEWICZOVÁ, R. *Vymezení základního rámce dohod rodičů o styku s dítětem*. 2020 [online]. [cit. 18. 04. 2022] Dostupné na WWW:<<https://advokatnidenik.cz/2020/03/10/vymezeni-zakladniho-ramce-dohod-rodicu-o-styku-s-ditetem/>>
- ŠAŠKOVÁ, H., TICHÁ, K. *Děti zvládnou rozvod jenom tak dobře, jak ho zvládnou rodiče*. 2021 [online]. [cit. 20. 04. 2022] Dostupné na WWW:<<https://stridavka.cz/deti-zvladnou-rozvod-jenom-tak-dobre-jak-ho-zvladnou-rodice/>>
- ŠÍNOVÁ R., WESTPHALOVÁ R. *Nejlepší zájem dítěte*. 2019 [online]. [cit. 02. 04. 2022] Dostupné na WWW:<https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2019/12/2.Westphalov%C3%A1-1-%C5%A0%C3%ADnov%C3%A1_1091-1108_12_2019.pdf>
- UMPOD 2022 [online]. [cit. 25. 04. 2022] Dostupné na WWW: < <https://www.umpod.cz/>>
- WIKIPEDIA, *Cochemský model* 2022[online]. [cit. 09. 05. 2022] Dostupné na WWW: < https://cs.wikipedia.org/wiki/Cochemsk%C3%BD_model>

Legislativní zdroje

Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.) ze dne 08. 04. 1991 [online]. [cit. 18. 04. 2022]. Dostupné na

WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2014, sp. zn. [I. ÚS 2643/13-2](#). [online]. [cit. 05. 04. 2022]. Dostupné na

WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/i-us-2643-13-2>

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. [I. ÚS 3304/13-2](#). [online]. [cit. 05. 04. 2022]. Dostupné na

WWW: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3304-13_2

Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném ke dni 01. 01. 2022. [online]. [cit. 26. 04. 2022]. Dostupné na

WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění platném ke dni 01. 01. 2022. [online]. [cit. 26. 04. 2022]. Dostupné na

WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění platném ke dni 01. 01. 2022. [online]. [cit. 26. 04. 2022]. Dostupné na

WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

Seznam použitých zkratek

ČR	- Česká republika
OSPOD	- Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	- Sociálně-právní ochrana dětí
OZ	- Občanský zákoník
PAS	- Parental alienation syndrom (syndrom odcizeného rodiče)
PČR	- Policie České republiky
UMPOD	- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
VSÚ	- Vyšší soudní úřednice
ZŘS	- Zákon o zvláštních řízení soudních
ZOSPOD	- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam příloh

- I. Pozvánka na kroužek – dětská skupina¹⁷⁵
- II. 20 proseb dítěte¹⁷⁶

¹⁷⁵ Cepp.cz [online].

¹⁷⁶ RUDOLPH, J., *Jsi moje dítě*, s. 5. – 7.

Příloha č. I – Pozvánka na kroužek – dětská skupina

Dětský průvodce rozvodem, z.s.
ve spolupráci s Centrem psychologické pomoci nabízí
BEZPLATNÝ program pro děti s názvem

Dětský průvodce světem rozvodu

Pro koho je určen?
Pro děti ve věku 7-12 let,
kterým rozvod nebo rozchod rodičů
přinesl do života změnu.

Cíl kroužku?
Pomoci dětem vyjádřit své emoce a přání,
sdílet své dosavadní zkušenosti
a pochopit změny,
které se v jejich životě dějí, pomocí hry,
kresby, pohybu a slova.

Průvodci

Bc. Tereza Vránová
- autorka programu pro děti

Mgr. Martina Schotliová
- garant dramasekce

PhDr. Marie Blažková
- průvodce pro děti, 778 407 548, blazkova@cepp.cz

Mgr. Martina Lazaridisová
- průvodce pro děti, 777 484 171, lazaridisova@cepp.cz

Jak se přihlásit?
Pro více informací, osobní setkání
nebo přihlášení
Vašeho dítěte nebo dětí,
prosím neváhejte kontaktovat
průvodkyně programu.
Pro přihlášení dítěte
je nutné **souhlas obou rodičů.**

Kde se budeme potkávat?
Centrum psychologické pomoci, p. o.
Rodinná a manželská poradna
Štefánikova 7, Nový Jičín

Kdy?
Každé úterý od 15:30 - 17:30 hod - prosinec,
12 setkání (začínáme 19.9., končíme 05.12.2017)

www.detskypruvodcerozvodem.cz, www.cepp.cz

Příloha č. II – 20 proseb dítěte

Milá maminko a milý tatínku...

1. Nikdy nezapomeňte: jsem dítětem vás obou. Mám teď sice jen jednoho rodiče, u kterého převážně bydlím, a který se o mě většinu času stará. Ale druhého rodiče potřebuji úplně stejně.
2. Neptejte se mě, koho z vás mám raději. Mám vás oba stejně rád. Neočernujte přede mnou toho druhého, protože mě to bolí.
3. Pomozte mi mít kontakt s tím rodičem, se kterým netrávím většinu času. Vytočte mi jeho telefonní číslo nebo mi předepište jeho adresu na obálku. Pomozte mi k Vánocům nebo k narozeninám pro něj vyrobit nebo koupit nějaký hezký dárek. Moje fotky nechte vždycky vyvolat dvakrát – jednou taky pro druhého rodiče.
4. Mluvte spolu jako dospělí lidé. Ale mluvte spolu. Nepoužívejte mě jako poslíčka mezi vámi – a už vůbec ne se zprávami, které toho druhého zarmoutí nebo rozčílí.
5. Nebud'te smutní, když odcházím k druhému rodiči. A rodič, od kterého odcházím, ať si také nemyslí, že se v příštích dnech budu mít špatně. Nejraději bych byl pořád s vámi oběma. Ale nemůžu se roztrhnout na dva kusy – jenom proto, že jste vy naši rodinu roztrhli.
6. Nikdy neplánujte nic na dobu, kdy mám být s druhým rodičem. Část mého času patří mojí mamince a mně, část mému tatínkovi a mně. Důsledně to dodržujte.
7. Nebud'te zklamaní nebo se nezlobte, když se vám nehlásím v době, kdy jsem s druhým rodičem. Mám teď dva domovy. A ty musím dobře oddělovat – jinak bych se ve svém životě už ale vůbec nevyznal.
8. Nepředávejte si mě u dveří druhého rodiče jako balík. Pozvěte toho druhého na chvíli dál a promluvte si o tom, jak byste mohli můj těžký život nějak zlepšit. Vždycky, když si mě předáváte nebo přebíráte, jsou to pro mě kratičké chvílky, kdy vás mám oba. Neničte mi je tím, že se obtěžujete nebo hádáte.
9. Když se nemůžete ani vidět, předávejte si mě ve školce nebo u přátel.
10. Nehádejte se přede mnou. Bud'te ke mně alespoň tak zdvořilí, jako jste k ostatním lidem, a jak to také ode mě vyžadujete.
11. Nevyprávějte mi věci, kterým ještě nemohu rozumět. Mluvte o tom s jinými dospělými, ale ne se mnou.
12. Dovolte mi přivést si svoje kamarády k vám oběma. Chci, aby poznali moji maminku a mého tatínka a aby viděli, jak jsou oba skvělí.

13. Dohodněte se férově o penězích. Nechci, aby jeden z vás měl moc peněz a ten druhý jen málo. Ať se vám oběma daří tak dobře, abych se u vás obou mohl cítit stejnou mírou v pohodě.

14. Nesoutězte o to, kdo mě víc rozmazlíte. Tolik čokolády bych totiž nikdy nemohl sníst, jak moc vás mám oba rád.

15. Řekněte mi na rovinu, když někdy nevystačíte s penězi. Pro mě je stejně mnohem důležitější čas než peníze. Ze skvělé společné hry se raduji mnohem víc než z nějaké nové hračky.

16. Nemusíme mít pořád nějaké akce. Nemusí být pořád něco nového a skvělého, když spolu něco podnikáme. Nejhezčí je pro mě, když jsme prostě veselí a v pohodě, hrajeme si a máme i trochu klidu.

17. Nechte v mém životě co nejvíc věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem. Začíná to u mého pokojíčku a končí u úplných maličkostí, které jsem dělal úplně sám s tatínkem nebo s maminkou.

18. Buďte hodní na babičku a dědečka z druhé strany, i když při rozvodu stáli víc u svého dítěte. Taky byste při mně stáli, kdyby se mi vedlo špatně. Nechci ztratit ještě své prarodiče.

19. Buďte féroví k novému partnerovi, kterého si ten druhý našel nebo najde. S tímto člověkem musím také vycházet. A to je pro mě snadnější, když nebudete navzájem žárlivě slídit. Stejně by bylo pro mě lepší, kdybyste si oba brzy našli někoho, koho byste měli rádi. Nebyli byste na sebe už tak zlí.

20. Buďte optimističtí. Svoje manželství jste nezvládli – ale zkuste alespoň dobře zvládat ten čas poté. Projděte si tyto moje prosby, které vám píši. Třeba si o nich promluvíte. Ale nehádejte se. Nepoužívejte tyto moje prosby k vyčítání druhému, jak byl ke mně špatný. Když to uděláte, tak jste vůbec nepochopili, jak na tom teď jsem a co potřebuji, abych se cítil lépe.

ADAMOVÁ, V. *Cochemský model jako možnost při využití participačního práva dětí*. České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčová slova: Participace dětí, cochemský model, cochemská praxe, dítě a jeho potřeby, komunikace s dětmi, nejlepší zájem dítěte, rodičovský konflikt, rozpad rodiny, interdisciplinární spolupráce, orgán sociálně-právní ochrany dětí, poradenství, edukace, opatrovnické řízení, intervence.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na postavení dítěte v systému rozhodování o úpravě výživy a péče. V práci je popsána cochemská praxe a s ní související participace dětí. Uvádí, jak mohou děti, nacházející se v rodičovském konfliktu při rozpadu rodiny, participaci využít. Cochemský model je založen na interdisciplinární spolupráci, která je v práci také uvedena. Práce je obohacena o případy z praxe a pohled psychologa.

ABSTRACT

ADAMOŤÁ, V. Cochem model as a way how to utilize childrens participation rights. České Budějovice, 2021. Diploma thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity. Supervizor doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Keywords: Children's participation rights, Cochem's model, Cochem's practice, child and it's needs, communication with children, child's best interest, parental conflict, break up of a family, interdisciplinary collaboration, child protection, counselling, education, custodial care, intervention.

My diploma thesis focuses on the active role of a child in the process of decision-making about custodial care and its conditions. This thesis describes what is known as Cochem's model, how this model treats a child's participation and how a child uses that participation when its family is going through divorce. Cochem's model is based on interdisciplinary collaboration, which is also mentioned. There are also particular cases from real life supported by views from a psychologic point of view.